

NALEVING
LEEFTIJDGRENNS 16 JAAR:
TWEEJAARLIJKSE METINGEN
1999-2009

Monitor tabaksverstrekking jongeren 2009

B. Bieleman

A. Kruize

C. Zimmerman

NALEVING LEEFTIJDSGRENS 16 JAAR:

TWEEJAARLIJKSE METINGEN 1999-2009

Monitor tabaksverstrekking jongeren 2009

Juni 2010

INRAVAL
Groningen-Rotterdam

COLOFON

© St. INTRAVAL

Postadres:
Postbus 1781
9701 BT Groningen
E-mail *info@intraval.nl*

www.intraval.nl

Kantoor Groningen:
St. Jansstraat 2C
Telefoon 050 - 313 40 52
Fax 050 - 312 75 26

Kantoor Rotterdam:
Goudsesingel 68
Telefoon 010 - 425 92 12
Fax 010 - 476 83 76

Juni 2010

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Tekst:	drs. B. Bieleman, drs. A. Kruize, C. Zimmerman MSc.
Opmaak:	C. Zimmerman MSc.
Omslag:	E. Cusiel
Druk:	Copy-Copy
Opdrachtgever:	nieuwe Voedsel en Waren Autoriteit (nVWA)

ISBN: 978 90 8874 094 7

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Hoofdstuk 1 Inleiding	1
1.1 Achtergrond	1
1.2 Probleemstelling	3
1.3 Opzet onderzoek	3
1.4 Analyse	6
1.5 Indeling rapport	6
Hoofdstuk 2 Kopen	7
2.1 Bestelpoging	7
2.2 Slaagkans	8
2.3 Koopindex	9
Hoofdstuk 3 Verkopen	11
3.1 Leeftijden klanten	11
3.2 Tabakswet	13
3.3 Controle	13
Hoofdstuk 4 Conclusies	19
4.1 Verkrijgbaarheid tabaksproducten	19
4.2 Controle leeftijd	19
4.3 Ten slotte	20
Geraadpleegde literatuur	21
Bijlage 1 Selectie gemeenten	23
Bijlage 2 Wegingstabel jongeren	27
Bijlage 3 Tabellen tabaksverstreckers	29

1. INLEIDING

Op 7 mei 2002 is in het Staatsblad 2002 nummer 201 de gewijzigde Tabakswet gepubliceerd. Eén van de nieuwe bepalingen is de vergewisplicht voor de ondernemers. Deze bepaling stelt dat per 1 januari 2003 de ondernemer bij het verkopen van tabaksproducten dient vast te stellen dat een jongere de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt. Ten einde een goed inzicht te krijgen in de naleving van deze leeftijdsgrens heeft de nieuwe Voedsel en Warenautoriteit (nVWA) onderzoeks- en adviesbureau INTRAVAL opdracht gegeven hiernaar onderzoek te doen.

Het onderzoek dient te worden beschouwd als een inventarisatie van de situatie eind 2009 en is op vergelijkbare wijze uitgevoerd als de voorgaande metingen eind 1999 (voor het ministerie van VWS), eind 2001, 2003, 2005 en eind 2007. Op deze manier is er sprake van periodieke metingen, oftewel het monitoren, van de naleving van de leeftijdsgrens uit de Tabakswet.

1.1 Achtergrond

Tussen het twaalfde en zestiende jaar neemt het aantal rokende jongeren sterk toe. Het ministerie van VWS wil dat veel minder jongeren beginnen met roken. Door middel van de Tabakswet is de overheid in staat om maatregelen te nemen die het tabaksgebruik dienen te beperken. De door de overheid gestelde maatregelen in de Tabakswet zijn primair gericht op:

- jeugdbescherming via reclameverbod, meer verkoopverboden en introductie van een leeftijdsgrens van 16 jaar¹;
- bescherming van de niet-roker via aanscherping, uitbreiding en sanctionering van rookverboden.

Eind 1998 hebben vier organisaties, samenwerkend in het Platform Verkooppunten Tabak, een convenant ondertekend om per 1 december 1998 op vrijwillige basis de verkoop van tabaksproducten aan jongeren tot 16 jaar tegen te gaan. De vier organisaties, waarbij het merendeel van de verkooppunten van tabaksproducten is aangesloten, zijn: de tabaksspecialzaken (Brancheorganisatie voor de tabaksdetailhandel); de levensmiddelenhandel (Centraal Bureau Levensmiddelenhandel); de exploitanten van sigarettenautomaten (Landelijke Belangenvereniging voor Tabaksdistributeurs Nederland);

¹ Tabakswet Artikel 8:

1. Het is verboden bedrijfsmatig of anders dan om niet tabaksproducten te verstrekken aan een persoon van wie niet is vastgesteld dat deze de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt. Onder verstrekken wordt eveneens begrepen het verstrekken van een tabaksproduct van wie is vastgesteld dat deze de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt, welk tabaksproduct echter kennelijk bestemd is voor een persoon van wie niet is vastgesteld dat deze de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt.

2. De vaststelling, bedoeld in het eerste lid, blijft achterwege, indien het een persoon betreft die onmiskenbaar de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt. De vaststelling geschiedt aan de hand van een document als bedoeld in artikel 1, eerste lid, van de Wet op de identificatieplicht, dan wel een bij of krachtens algemene maatregel van bestuur aangewezen document.

3. Op plaatsen waar bedrijfsmatig of anders dan om niet tabaksproducten aan particulieren plegen te worden verstrekt, dient een duidelijk zichtbaar en goed leesbaar te worden aangegeven dat aan personen jonger dan 16 jaar geen tabaksproducten worden vertrekt. Onze Minister kan daaromtrent nadere regels stellen en een model voorschrijven.

en de zelfstandige pompstationhouders (Belangenvereniging Tankstations). Deze organisaties hebben hun leden van informatiemateriaal en/of stickers voorzien, waarmee het publiek van dit initiatief op de hoogte is gebracht. Met deze afspraak reageren zij op het overheidsbeleid om roken bij jongeren te ontmoedigen. Sinds 1 januari 2003 is het ook wettelijk verboden tabaksproducten te verkopen aan jongeren onder 16 jaar. Deze mededeling moet bij ieder verkooppunt duidelijk en goed zichtbaar worden vermeld. Om zeker te weten hoe oud de koper is, moet de verkoper de koper om een legitimatiebewijs vragen. De leeftijdsgrens van 16 jaar geldt ook voor indirecte verkoop, dit wil zeggen dat een jongere van 16 jaar of ouder sigaretten koopt en deze vervolgens ter plekke doorgeeft aan een jongere onder 16 jaar.

Controle naleving Tabakswet

De nVWA ziet toe op de naleving van de Tabakswet. Binnen iedere regio van de nVWA is een speciaal team opgericht, het zogenoemde Drank, Horeca en Tabak (DHT)-team. Deze teams van speciaal opgeleide controleurs houden zich bezig met de handhaving van onder andere de Tabakswet. Bij alle verkooppunten, dus ook automaten, wordt steekproefsgewijs en onaangekondigd gecontroleerd. Een controle bestaat uit een observatie met daarna een terugkoppeling van de bevindingen naar de tabaksverstrekker. Als een tabaksverstrekker zich niet vergewist van de juiste leeftijd wordt direct opgetreden. Alle soorten tabaksverkooppunten worden door de teams gecontroleerd. Het gaat hierbij om: tabaksspeciaalzaken; alle overige verkooppunten van tabaksproducten zoals supermarkten, tankstations, horecagelegenheden en dergelijke; evenementen en festivals; en automaten.

Jongeren

Tabaksgebruik geldt als één van de grootste gezondheidsproblemen in Nederland en daarbuiten. Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) berekent het aantal sterfgevallen in Nederland dat aan roken kan worden toegeschreven. In 2007 overleden in totaal bijna 20.000 mensen aan de gevolgen van roken (www.rivm.nl). Het beleid van het Ministerie van VWS is gericht op een daling in de prevalentie van roken. Dit kan enerzijds worden bereikt door het stoppen met roken te bevorderen en anderzijds door te voorkomen dat jongeren gaan roken. Uit onderzoek is gebleken dat experimenteel gedrag tijdens de adolescentie vaak leidt tot roken op latere leeftijd indien niet wordt ingegrepen (Chassin et al 1996; WHO 1998). Van de rokers van 10 tot en met 19 jaar denkt 65% verslaafd te raken of dit al te zijn (Stivoro 2008).

Onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2009) wijst uit dat 60% van de jongeren van 10 tot en met 19 jaar nog nooit een sigaret heeft opgestoken. Eén op de vijf jongeren uit deze leeftijdscategorie gaf aan in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek te hebben gerookt. In een onderzoek van Stivoro (2009) geeft 40% van de 10- tot en met 19-jarigen aan ooit wel eens te hebben gerookt. Daarnaast heeft 21% in de afgelopen vier weken gerookt en rookt 14% dagelijks. Het percentage jongeren die de afgelopen vier weken hebben gerookt neemt met de leeftijd toe: van de 13-jarigen heeft 8% de afgelopen vier weken gerookt, terwijl dit voor 30% van de 15-jarigen geldt. De Nationale Drug Monitor 2009 van het Trimbos-instituut stelt ook vast dat de percentages actuele rokers toeneemt met de leeftijd (Van Laar e.a. 2010). Zo blijkt 4% van de 12-jarigen en 10% van de 13-jarigen in de afgelopen vier weken te hebben gerookt. Van de 17- en 18 jarige jongeren is ongeveer een derde (34%) een actuele roker. De Roken Jeugd Monitor, die in opdracht van Stivoro wordt uitgevoerd door TNS NIPO, wijst uit dat in 2009 39% van de meisjes en 41% van de jongens wel eens heeft gerookt (www.stivoro.nl). Deze resultaten laten eveneens zien dat de liftetimpreevalentie van roken met de leeftijd toeneemt. Van de 10 tot en met 12 jaar geeft 10% aan wel eens te hebben gerookt, terwijl dit percentage onder de leeftijdscategorie van 15- en 16-jarigen is dit op 55% ligt. Van alle jongeren (10 tot en met 19 jaar) rookt ongeveer 14% dagelijks.

In eerdere onderzoeken van INTRAVAL naar tabaksverstrekking geeft het merendeel van de jongeren aan dat de verkoper geen opmerkingen maakt wanneer zij tabaksproducten proberen te kopen (Spijkers e.a. 1999, Bieleman e.a. 2002, Bieleman en Kruize 2004, Bieleman en Kruize 2006, Kruize en Bieleman 2008). Uit onderzoek dat begin 2003 in opdracht van Stivoro is uitgevoerd blijkt dat 84% van de minderjarige (10 tot en met 15 jaar) rokers wel eens tabaksproducten heeft gekocht sinds de nieuwe wettelijke leeftijdsgrens van kracht is gegaan (Willemsen 2003). Op de vraag of de verkoper wel eens naar de leeftijd heeft gevraagd of opmerkingen heeft gemaakt antwoordt 49% van de minderjarige rokers ontkennend. Bij 13% van deze groep is regelmatig tot altijd naar de leeftijd gevraagd.

1.2 Probleemstelling

De probleemstelling van de monitor luidt als volgt:

Hoe is het gesteld met de verkoop van tabaksproducten aan jongeren beneden 16 jaar?

Uit de probleemstelling kunnen de volgende onderzoeksvragen worden geformuleerd:

- In hoeverre kunnen jongeren beneden 16 jaar momenteel tabaksproducten verkrijgen in tabaksspeciaalzaken, levensmiddelenzaken, pompstations en horecagelegenheden?
- Op welke wijze en in welke mate wordt de leeftijdsgrens van 16 jaar nageleefd door tabaksspeciaalzaken, levensmiddelenzaken, pompstations en horecagelegenheden (waaronder cafetaria's, snackbars en dergelijke)?

1.3 Opzet onderzoek

In deze paragraaf wordt ingegaan op de opzet van het onderzoek. Het onderzoek bestaat uit twee onderdelen. Ten eerste worden jongeren in de leeftijd van 13 tot en met 15 jaar telefonisch geënquêteerd. De opzet bij de jongeren is vanaf 2007 enigszins gewijzigd. Bij de bespreking van het onderzoeksdeel onder jongeren wordt hier verder op ingegaan. Daarnaast zijn medewerkers van ondernemingen die tabaksproducten verkopen geïnterviewd. In verband met de vergelijkbaarheid is het onderzoek voor deze meting zoveel mogelijk op dezelfde wijze uitgevoerd als de vorige vijf metingen.

Jongeren

Allereerst is een telefonische enquête afgenomen onder een landelijke, representatieve steekproef van jongeren in de leeftijd van 13 tot en met 15 jaar. De enquêtes hebben plaatsgevonden in de maanden oktober – december in de jaren 1999, 2001, 2003, 2005, 2007 en 2009. De jongeren is gevraagd of zij wel eens sigaretten of andere tabaksproducten (proberen te) kopen en of zij roken. Deze kopers is vervolgens gevraagd naar de reacties van de verkopers bij het kopen van tabaksproducten in tabaksspeciaalzaken, levensmiddelenzaken, pompstations en uit automaten (in horecagelegenheden).

In 1999 zijn in totaal 6.088 jongeren benaderd (tabel 1.1). Hiervan hebben in totaal 3.867 jongeren meegewerkt aan het onderzoek: 1.397 13-jarigen, 1.466 14-jarigen en 1.004 15-jarigen. Hiermee komt de respons op 64%. In 2001 zijn in totaal 9.902 jongeren benaderd, waarvan 8.028 hebben meegewerkt aan het onderzoek. Daarmee komt de respons op 81%. Deze enquête is afgenomen bij 3.636 13-jarigen, bij 2.638 14-jarigen en bij 1.754 15-

jarigen. In 2003 zijn in totaal 13.298 jongeren benaderd, waarvan 10.981 aan het onderzoek hebben meegewerkt: 4.906 13-jarigen, 3.771 14-jarigen en 2.304 15-jarigen. De respons is 82%. In 2005 zijn in totaal 22.684 jongeren benaderd, waarvan 18.248 hebben meegewerkt aan het onderzoek. Daarmee komt de respons op 80%. De enquête is afgenomen bij 10.449 13-jarigen, 5.211 14-jarigen en 2.588 15-jarigen.

Aangezien steeds meer jongeren benaderd moeten worden om voldoende tabak kopende jongeren te enquêteren, hetgeen steeds hogere kosten voor de steekproef met zich meebrengt, is in 2007 in overleg met de opdrachtgever gekozen voor een enigszins andere aanpak. Naast deze monitor naar tabaksverstrekking voert INTRAVAL sinds 1999 eveneens elke twee jaar de Monitor alcoholverstrekking jongeren uit in opdracht van de nVWA. Deze monitor komt wat betreft de opzet grotendeels overeen met de monitor tabaksverstrekking. In het kader van de monitor alcoholverstrekking worden tijdens elke meting ongeveer 3.000 jongeren in de leeftijd van 13 tot en met 17 jaar telefonisch geënquêteerd. Tijdens de meting in 2007 en 2009 zijn aan het einde van de telefonische enquête over alcoholverstrekking tevens enkele vragen gesteld over het kopen van tabaksproducten. Dit is alleen gedaan bij de jongeren in de leeftijdscategorie van 13 tot en met 15 jaar. In totaal hebben in 2007 1.851 jongeren aan het laatste onderdeel meegedaan. Het gaat hierbij om 1.025 13-jarigen, 421 14-jarigen en 405 15-jarigen. In 2009 hebben in totaal 2.042 meegewerkt aan de telefonische enquête over tabaksproducten, waarvan 1.020 13-jarigen, 512 14-jarigen en 510 15-jarigen.

Tabel 1.1 Geënquêteerde jongeren

	1999	2001	2003	2005	2007	2009
Steekproef	6.088	9.902	13.298	22.684	3.867 ²	4.579 ³
Respons	3.867	8.028	10.981	18.248	1.851	2.042
13-jarigen	1.397	3.636	4.906	10.449	1.025	1.020
14-jarigen	1.466	2.638	3.771	5.211	421	512
15-jarigen	1.004	1.754	2.304	2.588	405	510

Tabak kopen

Van de 3.867 jongeren waarbij in 1999 de enquête is afgenomen, koopt 26% wel eens tabak voor zichzelf of voor anderen (tabel 1.2). In 2001 is dit 14% van de 8.028 geënquêteerde jongeren, en in 2003 gaat het om 9% van de 10.981 geënquêteerde jongeren. In 2005 geeft 6% van de 18.248 geënquêteerde jongeren aan wel een tabak voor zichzelf of anderen te kopen, terwijl in 2007 9% van de 1.851 geënquêteerde jongeren wel eens tabak koopt. In 2009 geeft 7% van de 2.042 geënquêteerde jongeren aan wel een tabak te kopen voor zichzelf of anderen. Deze tabak kopende jongeren (987 in 1999, 1.162 in 2001, 1.027 in 2003, 1.090 in 2005, 157 in 2007 en 151 in 2009) vormen de primaire onderzoeksgroep van deze monitor.

Tabel 1.2 Geënquêteerde jongeren die tabak kopen

	1999	2001	2003	2005	2007	2009
Geënquêteerde jongeren	3.867	8.028	10.981	18.248	1.851	2.042
Koopt tabak	987(26%)	1.162(14%)	1.027(9%)	1.090 (6%)	157 (9%)	151 (7%)
Koopt geen tabak	2.880(74%)	6.866(86%)	9.954(91%)	17.158(94%)	1.694 (91%)	1.891 (93%)

² Het gaat hierbij om de 13- tot en met 15-jarige jongeren uit de steekproef van de Monitor alcoholverstrekking jongeren 2007.

³ Het gaat hierbij om de 13- tot en met 15-jarige jongeren uit de steekproef van de Monitor alcoholverstrekking jongeren 2009.

Tabaksverstrekkers

Voor het onderzoek onder tabaksverstrekkers zijn allereerst 25 gemeenten geselecteerd. Deze steekproef van 25 gemeenten is ook in andere onderzoeken gebruikt en blijkt een goede dwarsdoorsnede te vormen van alle gemeenten in Nederland (zie bijlage 1). De tabaksverstrekkers zijn onderverdeeld in vier categorieën: tabaksspeciaalzaken; levensmiddelenzaken; pompstations; en horecagelegenheden (cafés en cafetaria's). In horecagelegenheden gaat het vaak om automatenverkoop.

In tabel 1.3 is te zien dat in 1999 200 medewerkers zijn geënquêteerd: 50 in tabaksspeciaalzaken, 51 in levensmiddelenzaken, 47 in pompstations en 52 in horecagelegenheden (26 cafetaria's en 26 cafés). In 2001 gaat het in totaal om 397 medewerkers: 91 in tabaksspeciaalzaken, 98 in levensmiddelenzaken, 101 in pompstations en 107 in horecagelegenheden (58 cafetaria's en 49 cafés). In vergelijking met de meting van 1999, is in de onderzoeksopzet van de meting in 2001 een wijziging aangebracht. Er is namelijk naar gestreefd van de ondernemingen zowel een leidinggevende als een uitvoerende medewerker te enquêteren. Aangezien dit geen significante verschillen heeft opgeleverd, zijn vanaf 2003, in overleg met de opdrachtgever, weer alleen leidinggevend geïnterviewd. In 2003 zijn 100 leidinggevend in tabaksspeciaalzaken, 102 in levensmiddelenzaken, 101 in pompstations en 98 in horecagelegenheden (50 cafetaria's en 48 cafés) geïnterviewd. In 2005 betreft het in totaal 398 leidinggevend: 100 in tabaksspeciaalzaken; 100 in levensmiddelenzaken; 100 in pompstations; en 98 in horecagelegenheden (50 cafetaria's en 48 cafés). In 2007 gaat het om in totaal 428 respondenten: 109 tabaksspeciaalzaken; 106 levensmiddelenzaken; 104 pompstations; en 109 horecagelegenheden (56 cafetaria's en 53 cafés). Tot slot zijn er in 2009 in totaal 402 tabaksverstrekkers geënquêteerd: 100 tabaksspeciaalzaken; 100 levensmiddelenzaken; 100 pompstations; en 100 horecagelegenheden (50 cafés en 52 cafetaria's).

Tabel 1.3 Geënquêteerde tabaksverstrekkers

	1999	2001	2003	2005	2007	2009
Tabaksspeciaalzaken	50	91	100	100	109	100
Levensmiddelenzaken	51	98	102	100	106	100
Pompstations	47	101	101	100	104	100
Horecaondernemingen	52	107	98	98	109	102
1. cafés/discotheken	26	49	48	48	53	50
2. snackbars/cafetaria's	26	58	50	50	56	52
Totaal	200	397	401	398	428	402

Bij alle metingen blijkt de oorspronkelijke steekproef van tabaksverstrekkers in de 25 geselecteerde gemeenten onvoldoende groot te zijn om per gemeentecategorie genoeg tabaksverstrekkers te bereiken. Vooral in de kleinere gemeenten (categorie IV en V) kunnen te weinig (geschikte) tabaksverstrekkers worden geselecteerd. Om deze reden is het aantal gemeenten waarin tabaksverstrekkers zijn geënquêteerd uitgebreid (zie bijlage 1). Het gaat hierbij om gemeenten verspreid over het land. De spreiding van de respondenten over het land is hierdoor verder toegenomen.

In de telefoongesprekken is het verkoopgedrag aan jongeren onder 16 jaar en de knelpunten bij het handhaven van de leeftijdsgrens aan de orde geweest.

1.4 Analyse

Bij de analyses is in de eerste plaats nagegaan welke veranderingen zich in 2009 hebben voorgedaan ten opzichte van de eerste meting in 1999. Daarnaast is vastgesteld of er zich verschillen voordoen tussen de meting in 2007 en de laatste meting in 2009. Daar waar betekenisvolle (significante) verschillen zijn aangetroffen worden deze beschreven (significantiëniveau $p=0,05$). Worden geen verschillen beschreven, dan betekent dit dat er geen betekenisvolle, significante verschillen zijn geconstateerd.

In overleg met de opdrachtgever is er tijdens de meting van 2003 voor gekozen om van de meting in 2001 alleen de leidinggevenden mee te nemen om een betere vergelijking te kunnen maken met de metingen in 1999 en 2003. In 2005, 2007 en 2009 is dit wederom op deze wijze uitgevoerd.

Om voldoende tabak kopende 13-jarigen te bereiken zijn verhoudingsgewijs meer 13-jarigen in het onderzoek meegenomen dan 14- en 15-jarigen. Om toch een goed beeld te kunnen geven zijn wegingsfactoren gebruikt. In bijlage 2 staan de wegingsfactoren weergegeven. Door het gebruik van de wegingsfactoren wijken de aantallen en percentages in het resultatenhoofdstuk enigszins af van die in tabel 1.2.

1.5 Indeling rapport

Het rapport is als volgt ingedeeld. In het volgende hoofdstuk komt het kopen van tabaksproducten door jongeren aan bod. Hoofdstuk 3 gaat in op het verkopen van tabaksproducten door tabaksverstrekkers aan jongeren. Het rapport wordt in hoofdstuk 4 afgesloten met de belangrijkste conclusies, waarbij de resultaten van de jongeren worden afgezet tegen die van de tabaksverstrekkers.

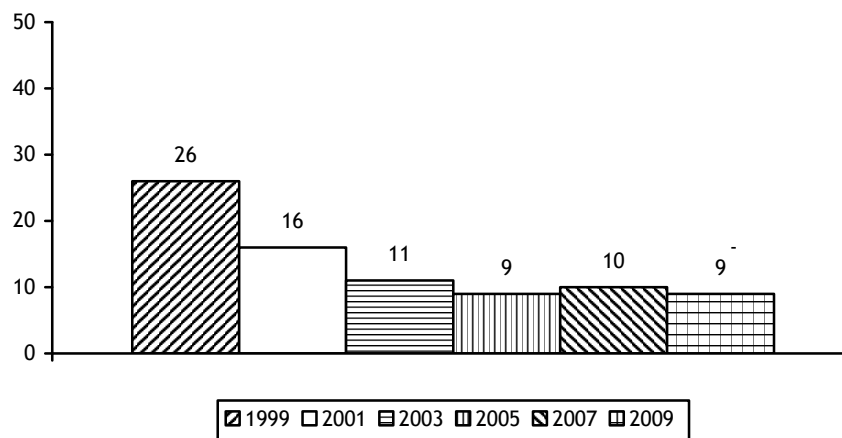
2. KOPEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de vragen over het kopen van tabaksproducten door jongeren behandeld. In de telefoongesprekken is de jongeren gevraagd naar hun ervaringen met het kopen van sigaretten, shag of andere tabaksproducten.¹ Deze vragen zijn gesteld voor het kopen van tabaksproducten in levensmiddelenzaken, tabaksspeciaalzaken, pompstations en uit automaten (in horecagelegenheden).

2.1 Bestelpoging

In 2009 geeft 9% van de ruim 2.000 benaderde jongeren aan wel eens tabaksproducten te kopen, terwijl het in 1999 nog om 26% van de bijna 4.000 benaderde jongeren gaat (figuur 2.1). Ten opzichte van 2007 hebben zich geen veranderingen voorgedaan.

Figuur 2.1 Jongeren die tabak kopen, in %*

* 1999 N=3.867, 2001 N=8.112, 2003 N=10.856, 2005 N=18.474, 2007 N=1.845, 2009 N=2.042.

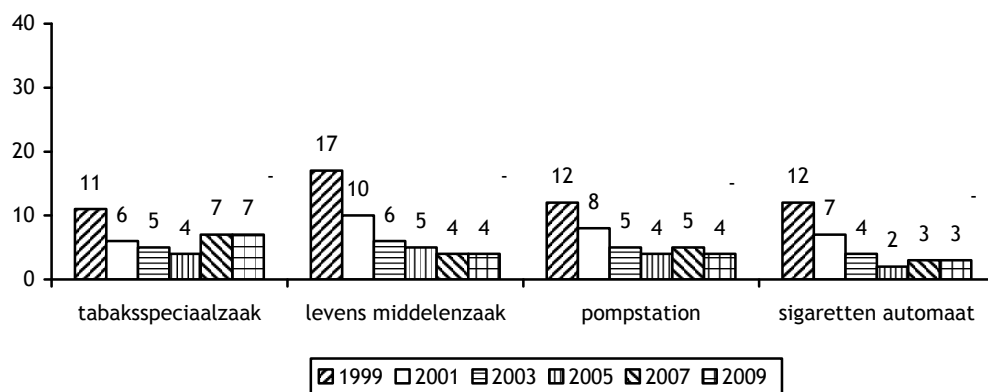
Noot: ^ significante daling tussen 1999 en 2009

Bestelpogingen naar verstrekker

In dit onderzoek is aandacht besteed aan het kopen van tabaksproducten in tabaksspeciaalzaken, levensmiddelenzaken, pompstations en uit sigarettenautomaten (in horecagelegenheden). Bij alle soorten verstrekkers is het percentage jongeren dat daar wel eens tabaksproducten probeert te kopen tussen 1999 en 2009 gedaald. Zo laat het kopen van tabaksproducten in een levensmiddelenzaak een dalende trend zien: 4% in 2009 tegenover 17% in 1999 (figuur 2.2). Bij de pompstations en het kopen uit een automaat het percentage liggen de percentages op respectievelijk 4% en 3% in 2009 en 12% in 1999. De percentages zijn niet veranderd ten opzichte van de vorige meting in 2007.

¹ Zoals al in de inleiding is aangegeven is de dataverzameling onder jongeren in 2007 en 2009 anders verlopen dan in de voorgaande jaren. Er zijn minder vragen gesteld en het aantal jongeren dat is geënquêteerd ligt lager.

Figuur 2.2 Kopen van tabak in verschillende ondernemingen, in %*

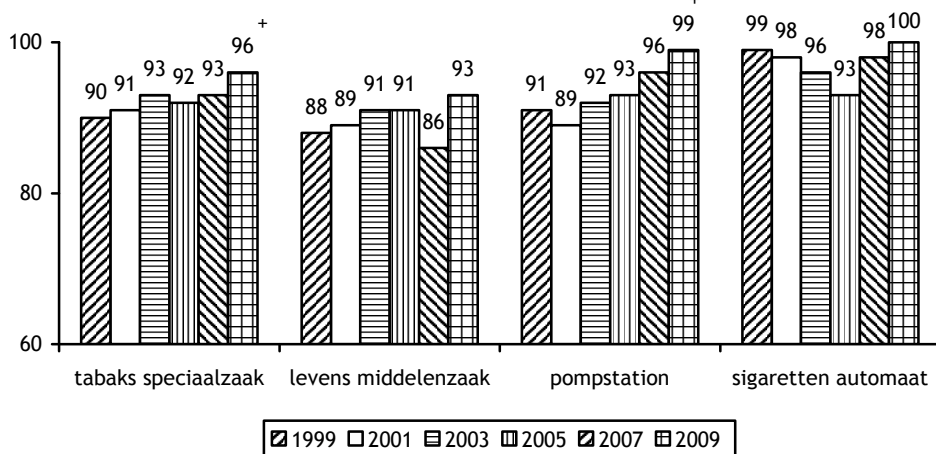
*1999 N=3.867, 2001 N=8.112, 2003 N=10.856, 2005 N=18.474, 2007 N=1.845, 2009 N=2.042.

Noot: - significante daling tussen 1999 en 2009

2.2 Slaagkans

De slaagkans, oftewel de kans dat een jongere onder 16 jaar er in slaagt om tabaksproducten te kopen, blijkt zowel in 2009 als in de voorgaande metingen voor alle categorieën verstrekkers op bijna 90% of hoger te liggen (figuur 2.3). Zowel bij de tabaksspeciaalzaken als bij de pompstations is sprake van een stijging ten opzichte van 1999. Dit betekent dat het naleefniveau van de verstrekkers daalt.

Figuur 2.3 Jongeren die er in slagen tabaksproducten te kopen naar verstrekker, in %*

*tabaksspeciaalzaken: 1999 n=413, 2001 n=514, 2003 n=538, 2005 n=692, 2007 n=130, 2009 n=141; levensmiddelenzaken: 1999 n=646, 2001 n=784, 2003 n=620, 2005 n=851, 2007 n=80, 2009 n=76; pompstations: 1999 n=463, 2001 n=653, 2003 n=526, 2005 n=757, 2007 n=88, 2009 n=78; sigarettenautomaat: 1999 n=444, 2001 n=602, 2003 n=387, 2005 n=440, 2007 n=48, 2009 n=60.

Noot: ⁺ significante stijging tussen 1999 en 2009

Tussen 2007 en 2009 hebben zich geen veranderingen voorgedaan in het percentage jongeren dat er in slaagt tabaksproducten te kopen.

2.3 Koopindex

Uit de voorgaande paragrafen is gebleken dat het percentage jongeren dat zelf wel eens tabaksproducten probeert te kopen is afgenomen. Het merendeel van de jongeren die dit probeert slaagt er echter wel in om de tabaksproducten te kopen. De bestelpoging en slaagkans zijn weergegeven in tabel 2.1.

Tabel 2.1 Bestelpoging en slaagkans, in %

	Bestelpoging					
	1999	2001	2003	2005	2007	2009
Tabaksspeciaalzaken	11	6	5	4	7	7 ⁻
Levensmiddelenzaken	17	10	6	5	4	4 ⁻
Pompstation	12	8	5	4	5	4 ⁻
Sigarettenautomaat	12	7	4	2	3	3 ⁻
Totaal	26	16	11	9	10	9 ⁻

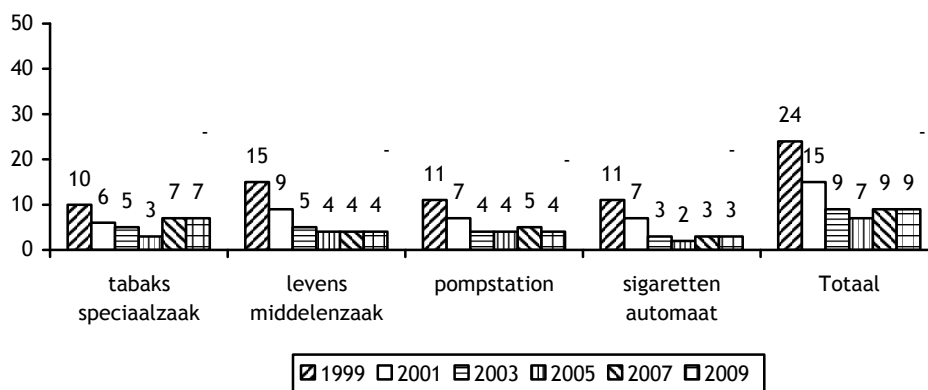
	Slaagkans					
	1999	2001	2003	2005	2007	2009
Tabaksspeciaalzaken	90	91	93	92	93	96 ⁺
Levensmiddelenzaken	88	89	91	91	86	93
Pompstation	91	89	92	93	96	99 ⁺
Sigarettenautomaat	99	98	96	93	98	100

Noot: ⁻ significante daling tussen 1999 en 2009, ⁺ significante stijging tussen 1999 en 2009

In deze paragraaf worden bestelpoging en slaagkans samengevoegd tot de koopindex. Bij de bestelpoging gaat het om het percentage jongeren dat wel eens tabaksproducten probeert te kopen, dit is een actie van de jongere zelf. Bij de slaagkans gaat het om het percentage jongeren dat er in slaagt tabaksproducten te kopen. Dit percentage wordt genomen van het deel van de jongeren dat heeft aangegeven te hebben geprobeerd tabaksproducten te kopen. De slaagkans is afhankelijk van de reactie van de verkoper; krijgt de jongere de tabaksproducten wel of niet mee. Binnen de koopindex worden deze beide acties samengevoegd. De koopindex geeft het percentage jongeren weer dat probeert tabaksproducten te kopen en daarin vervolgens ook slaagt; het betreft een percentage van alle jongeren.

Er blijkt sprake te zijn van een dalende trend in het percentage jongeren dat probeert tabaksproducten te kopen en daarin vervolgens ook slaagt. In 2009 ligt dit percentage op 9%, terwijl het in 1999 nog op 24% lag (figuur 2.4).

Figuur 2.4 Koopindex, in %*

* Totaal: 1999 N=3.867, 2001 N=8.112, 2003 N=10.856, 2005 N=18.474, 2007 N=1.845, 2009 N=2.042.

Noot: - significante daling verschil tussen 1999 en 2009

Ook bij de afzonderlijke soorten verstrekkers blijkt er sprake te zijn van een dalende trend. Zo is in 2009 4% van de jongeren erin geslaagd tabaksproducten te kopen in een levensmiddelenzaak, in 1999 bedroeg dit nog 15%. Bij de sigarettenautomaten is er sprake van een daling van 11% in 1999 naar 3% in 2009. De koopindex bij de tabaksspeciaalzaken ligt in 2009 op 7% tegenover 10% in 1999.

Ten opzichte van de meting in 2007 ligt de koopindex op ongeveer hetzelfde niveau. Dit wil zeggen dat er geen verandering heeft voorgedaan in de koopindex sinds de vorige meting.

Opgemerkt dient te worden dat de daling in de koopindex ten opzichte van 1999 met name wordt veroorzaakt doordat jongeren minder bestelpogingen doen. De daling in de koopindex is dus meer toe te schrijven aan de gedragsverandering van de jongeren dan aan die van de tabaksverstrekkers.

3. VERKOPEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de gesprekken met de tabaksverstrekkers besproken. Ondernemers die tabaksproducten verkopen is gevraagd naar hun verkoopgedrag, in relatie tot de Tabakswet (in 1999 en 2001 het Convenant Verkooppunten Tabak). Het gaat hierbij om de volgende soorten tabaksverstrekkers: tabaksspecialzaken; levensmiddelenzaken; pompstations; en horecagelegenheden. Bij alle zes metingen bestaat de categorie horecagelegenheden uit cafés/discotheken en snackbars/cafeteria's.

In de meting van 2001 is ernaar gestreefd om per onderneming een leidinggevende en uitvoerende te interviewen. Aangezien het onderscheid tussen leidinggevende en uitvoerende geen significante verschillen heeft opgeleverd, zijn vanaf de meting in 2003 weer alleen leidinggevend geïnterviewd. In overleg met de opdrachtgever is besloten om van de meting in 2001 alleen de leidinggevend mee te nemen om zo een betere vergelijking te kunnen maken met de metingen in 1999, 2003, 2005, 2007 en 2009 (waarin alleen leidinggevend zijn geïnterviewd).

In mei 2002 is de gewijzigde Tabakswet gepubliceerd. Eén van de nieuwe bepalingen is dat per 1 januari 2003 een vergewisplicht geldt voor tabaksverstrekkers. Dit houdt in dat de ondernemer bij het verkopen van tabaksproducten dient vast te stellen dat de koper de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt. Voor de metingen in vanaf 2003 geldt dus in tegenstelling tot de eerdere metingen dat alle tabaksverstrekkers zich dienen te houden aan deze leeftijdsgrens. In de metingen van 1999 en 2001 is dit alleen van toepassing voor degenen die het Convenant Verkooppunten Tabak hebben ondertekend. Het gaat hierbij om leden van de volgende brancheorganisaties: Landelijke Belangenvereniging van Tabaksdistributeurs (LTB-Nederland); de Belangenvereniging Tankstations (BETA); het Centraal Bureau Levensmiddelenzaken (CBL); en de brancheorganisatie voor de Tabaksdetailhandel (NSO).

Er wordt zoveel mogelijk gekeken naar de verschillen tussen 1999 en 2009 en tussen 2007 en 2009. Door afrondingen tellen de percentages overigens niet allemaal op tot 100%, maar soms tot 99% of 101%. Alle tabellen die bij dit hoofdstuk horen zijn opgenomen in bijlage 3.

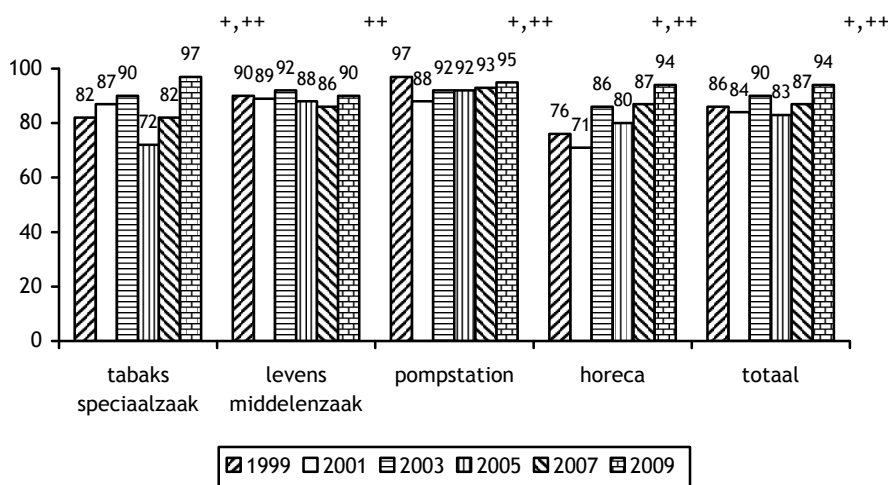
3.1 Leeftijden klanten

In deze paragraaf wordt ingegaan op het deel van de klantenkring van de ondernemingen dat jonger is dan 16 jaar. Vervolgens komen de vragen aan de orde of jongeren onder 16 jaar wel eens proberen tabaksproducten te kopen en of ze die producten dan ook mee krijgen.

Leeftijd klantenkring

De tabaksverstrekkers is gevraagd een inschatting te geven van het aandeel jongeren onder 16 jaar in hun klantenkring. Volgens het merendeel van de tabaksverstrekkers is het aantal jongeren dat hun zaak bezoekt beperkt. In 2009 geeft 94% van de tabaksverstrekkers aan dat zij het percentage klanten onder 16 jaar schatten op minder dan een kwart (figuur 3.1). Ten opzichte van de metingen in 1999 en 2007 is er sprake van een stijging (94% in 2009, 87% in 2007 en 86% in 1999). Deze stijging vindt bij alle tabaksverstrekkers plaats (bij levensmiddelenzaken alleen ten opzichte van 2007).

Figuur 3.1 Percentage tabaksverstrekkers dat denkt naar schatting dat minder dan 25% van de klanten jonger is dan 16 jaar, in %*

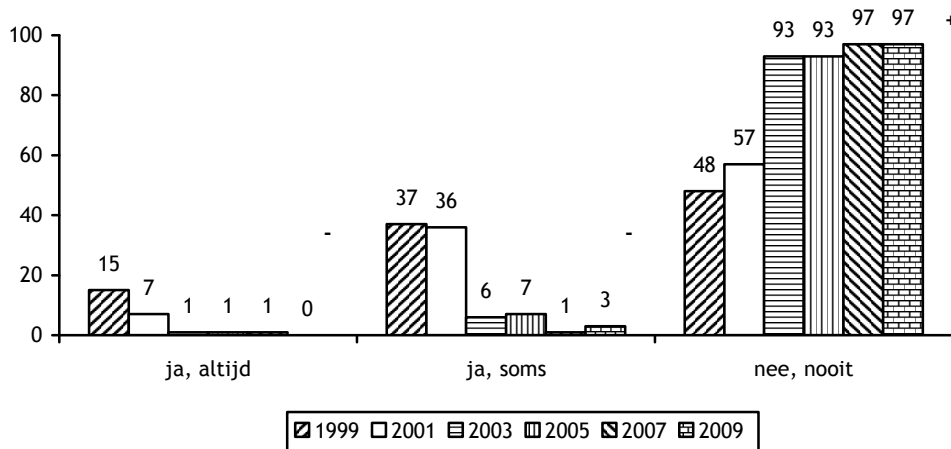
* Tabaksspeciaalzaken: 1999 n=49, 2001 n=47, 2003 n=100, 2005 n=100, 2007 n=109, 2009 n=123; levensmiddelenzaken: 1999 n=50, 2001 n=47, 2003 n=102, 2005 n=100, 2007 n=106, 2009 n=102; pompstations: 1999 n=42, 2001 n=46, 2003 n=101, 2005 n=100, 2007 n=104, 2009 n=111; Horeca: 1999 n=38, 2001 n=48, 2003 n=98, 2005 n=98, 2007 n=109, 2009 n=236; totaal: 1999 n=179, 2001 n=188, 2003 n=401, 2005 n=398, 2007 n=428, 2009 n=572.

Noot: + significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$; ++ significant verschil 2007 en 2009, $p < 0,05$

Verkoop onder 16 jaar

In 2009 geeft 82% van de tabaksverstrekkers aan dat jongeren onder 16 jaar wel eens proberen om sigaretten of iets dergelijks bij hen te kopen. Deze respondenten is vervolgens gevraagd of de jongeren deze producten dan ook verstrekt krijgen. Tabaksverstrekkers zeggen vergeleken met 1999 steeds vaker dat zij dit niet doen. In 2009 geeft 97% van de tabaksverstrekkers aan dat zij nooit tabaksproducten verkopen aan jongeren onder 16 jaar, in 1999 ligt dit percentage beduidend lager, namelijk op 48% (figuur 3.2). Deze stijging was echter ook al te zien in de metingen van 2003, 2005 en 2007.

Figuur 3.2 Onderneming die wel of niet sigaretten verkoopt aan jongeren onder de 16 jaar, in %*

*1999 n=162, 2001 n=158, 2003 n=333, 2005 n=324, 2007 n=360, 2009 n=330.

Noot: - en + significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$

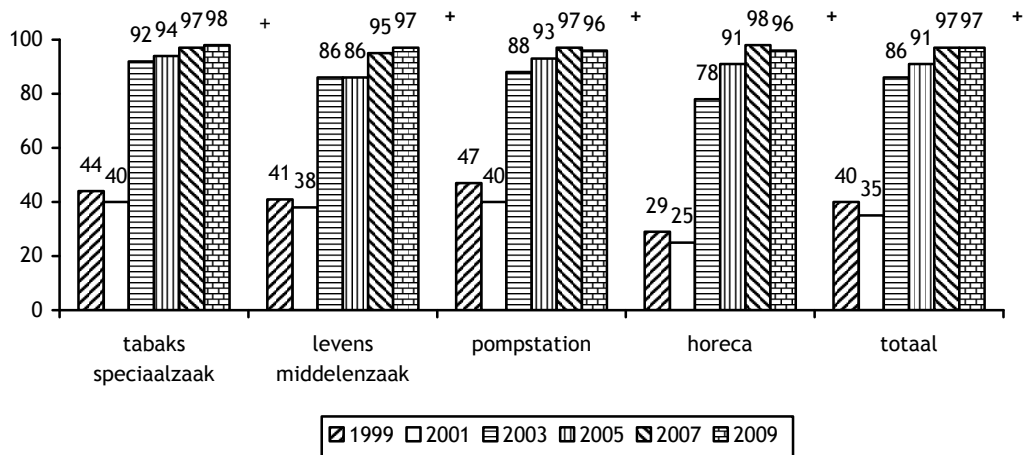
3.2 Tabakswet

In de Tabakswet (en het convenant) staat de bepaling dat de tabaksverstrekkers dienen vast te stellen dat de koper van tabaksproducten de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt. In deze paragraaf wordt nagegaan in hoeverre tabaksverstrekkers de leeftijdsgrens hanteren.

Handhaving van leeftijdsgrens

Er is een stijgende trend waar te nemen in het aantal tabaksverstrekkers dat zegt zich ook aan deze leeftijdsgrens te houden: 97% in 2009 tegenover 40% in 1999 (figuur 3.3). In 2009 geeft 99% van de horecagelegenheden aan zich altijd aan de leeftijdsgrens te houden, in 1999 ligt dit percentage beduidend lager namelijk op 29%.

Figuur 3.3 Ondernemers die zich altijd aan de leeftijdsgrens van 16 jaar houden, in %

Tabaksspeciaalzaak: 1999 n=41, 2001 n=49, 2003 n=100, 2005 n=100, 2007 n=109, 2009 n=100; levensmiddelenzaak: 1999 n=39, 2001 n=45, 2003 n=102, 2005 n=100, 2007 n=106, 2009 n=100; pompstation: 1999 n=32, 2001 n=47, 2003 n=100, 2005 n=100, 2007 n=104, 2009 n=100; horeca: 1999 n=35, 2001 n=53, 2003 n=98, 2005 n=98, 2007 n=109, 2009 n=101; totaal: 1999 n=147, 2001 n=194, 2003 n=400, 2005 n=398, 2007 n=428, 2009 n=401.

Noot: * significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$

Ook bij de andere ondernemingen is er duidelijk sprake van een stijgende trend: tabaksspeciaalzaken: 98% in 2009 tegenover 44% in 1999. Bij de levensmiddelenzaken en de pompstations liggen in 2009 de percentages op respectievelijk 97% en 96% in 2009, terwijl het in 1999 om respectievelijk 41% en 47% gaat.

3.3 Controle

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan verschillende aspecten van de controle van de leeftijdsgrens voor de verkoop van tabaksproducten door tabaksverstrekkers. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de manier van controleren, het belang dat men hecht aan de controles, de eventuele instructie van het personeel en de mogelijke problemen die zich voordoen bij de controle.

Controle leeftijd

In tabel 3.1 is weergegeven op welke wijze door de verschillende tabaksverstrekkers op leeftijd wordt gecontroleerd. De tabaksverstrekkers geven aan dat zij de jongeren meer zijn

gaan vragen om hun identiteitsbewijs te tonen: in 2009 zegt 91% dit te doen tegenover 31% in 1999. Ten opzichte van de meting in 2007 is er echter sprake van een daling (91% in 2009 en 9%). Daarnaast is het inschatten van en het vragen naar de leeftijd van de jongeren gedaald, respectievelijk 7% en 8% in 2009 tegenover 33% en 50% in 1999 naar. Het inschatten van de leeftijd wordt echter vergeleken met 2007 vaker genoemd (7% in 2009 en 2% in 2007).

Tabel 3.1 Wijze waarop door ondernemingen op leeftijd wordt gecontroleerd, in %*

	1999 n=123	2001 n=164	2003 n=398	2005 n=389	2007 n=428	2009 n=400
Controle aan kassa/bar: d.m.v. vragen	50	35	23	6	5	8
Controle aan kassa/bar: tonen identiteitsbewijs	31	55	85	96	95	91 ^{+,..}
Leeftijdsgrens wordt aangegeven bij bar, kassa, entree, schappen, etc.	3	4	2	1	2	3
Controle m.b.v. pasjes/lidmaatschapskaart	2	2	4	1	2	10 ^{+,**}
Controle bij de deur	2	2	0	0	0	0
Inschatten	33	40	24	73	2	7 ^{+,**}
Personeel geïnstrueerd	0	0	1	0	0	2 ^{+,**}
Klanten zijn bekend	3	5	0	4	0	1
Anders	7	8	2	7	1	3

* meer dan één antwoord mogelijk, percentages sommeren daarom niet tot 100%

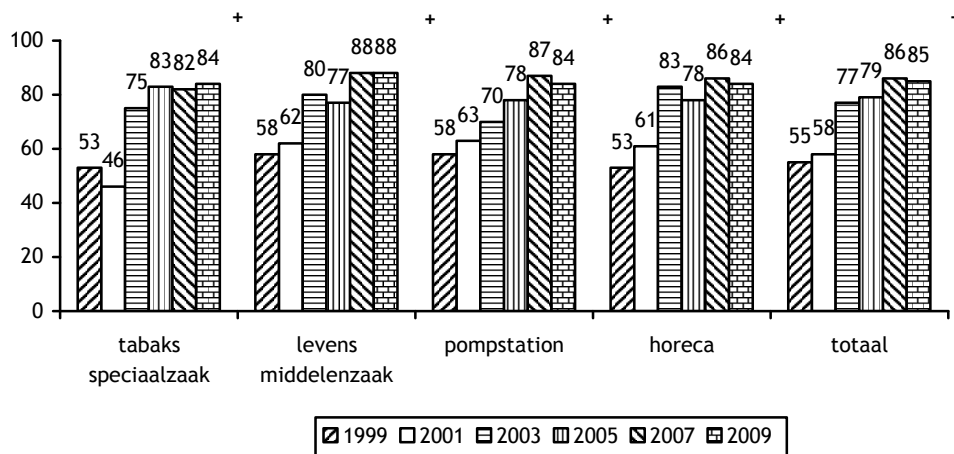
Noot: + en . significant verschil 1999 en 2009, p < 0,05; ** en .. significant verschil 2007 en 2009, p < 0,05

Verstrekkers geven vaker aan dat zij controleren met behulp van pasjes/lidmaatschapskaart (10% in 2009 en 2% in 1999 en 2007). Ook controleren zij vaker door het personeel te instrueren (2% in 2009 en 0% in 2007).

Belang van controle

In 2009 vindt het grootste gedeelte van de tabaksverstrekkers (85%) het verifiëren van de leeftijd bij het verkopen van tabaksproducten belangrijk, in 1999 is dit ruim de helft (55%) (figuur 3.6). Bij alle soorten tabaksverstrekkers is eveneens sprake van een stijging tussen 1999 en 2009.

Figuur 3.4 Ondernemingen die controle op leeftijdsgrens van 16 jaar belangrijk vinden, in %

Tabaksspeciaalzaak: 1999 n=38, 2001 n=46, 2003 n=100, 2005 n=100, 2007 n=109, 2009 n=100;
 levensmiddelenzaak: 1999 n=38, 2001 n=44, 2003 n=102, 2005 n=100, 2007 n=106, 2009 n=100;
 pompstation: 1999 n=31, 2001 n=43, 2003 n=101, 2005 n=100, 2007 n=104, 2009 n=100; horeca:
 1999 n=36, 2001 n=54, 2003 n=98, 2005 n=98, 2007 n=109, 2009 n=101; totaal: 1999 n=143, 2001
 n=187, 2003 n=401, 2005 n=398, 2007 n=428, 2009 n=401.

Noot: + significant verschil 1999 en 2009, p < 0,05

De tabaksverstrekkers is vervolgens gevraagd waarom zij het verifiëren van de leeftijd wel of niet belangrijk vinden. In 2009 wordt een aantal redenen duidelijk vaker genoemd dan in de eerste meting. Het gaat hierbij om: roken is slecht voor de gezondheid, roken is verslavend, de Tabakswet/het convenant moet worden nageleefd (minder vaak genoemd ten opzichte van 2007), maatschappelijke verantwoordelijkheid en geen problemen willen met controlerende instanties (tabel 3.2). Deze laatste twee redenen worden ook vaker genoemd ten opzichte van 2007.

Tabel 3.2 Redenen waarom leeftijdsgrens bij verkopen tabakswaar al dan niet belangrijk is volgens ondernemingen, in %*

	1999 n=136	2001 n=184	2003 n=401	2005 n=389	2007 n=428	2009 n=402
Roken is slecht voor de gezondheid	15	21	29	19	14	25 ^{**}
Jongeren kunnen het toch wel krijgen	16	10	5	2	1	3 ^{*,**}
Jongeren kunnen zelf bepalen wat goed voor ze is	14	4	3	1	1	4 ^{**,*}
Jongeren kunnen niet bepalen wat goed voor ze is	14	13	4	1	18	10 ^ˆ
Regel van dit bedrijf/deze zaak	12	3	9	3	11	16 ^{**}
Roken is verslavend	1	3	10	12	11	10 [*]
Convenant/Tabakswet moet nageleefd worden	8	5	53	32	69	57 ^{*,**}
Wil liever geen jongeren als klant	2	0	0	0	1	1
Weigeren geeft problemen met jongeren	3	1	0	0	0	1
Weigeren schrikt jongeren af als klant	2	2	0	0	0	1
Maatschappelijke verantwoordelijkheid	1	3	16	3	4	9 ^{*,**}
Wordt toch niet gecontroleerd	0	0	0	0	0	0
Omzet daalt	1	0	0	0	0	0
Tabakswet is onduidelijk	-	-	1	0	0	1
Verantwoordelijkheid ligt bij jongeren	4	7	5	3	3	2
Verantwoordelijkheid ligt bij ouders	4	4	4	3	1	3 ^{**}
Personeel rookt zelf	0	0	1	4	1	1
Wil geen problemen met controlerende instanties	0	1	12	34	2	11 ^{*,**}
Weet niet	0	0	1	0	0	0
Anders ¹	28	31	1	27	3	13 ^{*,**}

* meer dan één antwoord mogelijk, percentages sommeren daarom niet tot 100%

Noot: ^{*} en ^ˆ significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$; ^{**} en ^{ˆˆ} significant verschil 2007 en 2009, $p < 0,05$

Een tweetal redenen worden in 2009 minder vaak genoemd vergeleken met de eerste meting, maar vaker ten opzichte van de meting in 2007. Hierbij gaat het om de redenen: jongeren kunnen het toch wel krijgen en jongeren kunnen zelf bepalen wat goed voor ze is.

Het percentage verstrekkers dat de reden roken is slecht voor de gezondheid noemt is ten opzichte van de meting in 2007 gestegen, 25% in 2009 tegenover 14% in 2007. Ook geven verstrekkers ten opzichte van de vorige meting vaker aan dat de leeftijdsgrens een regel van het bedrijf/de zaak is en dat de verantwoordelijkheid bij ouders ligt (respectievelijk 16% en 3% in 2009 tegenover 11% en 1% in 2007).

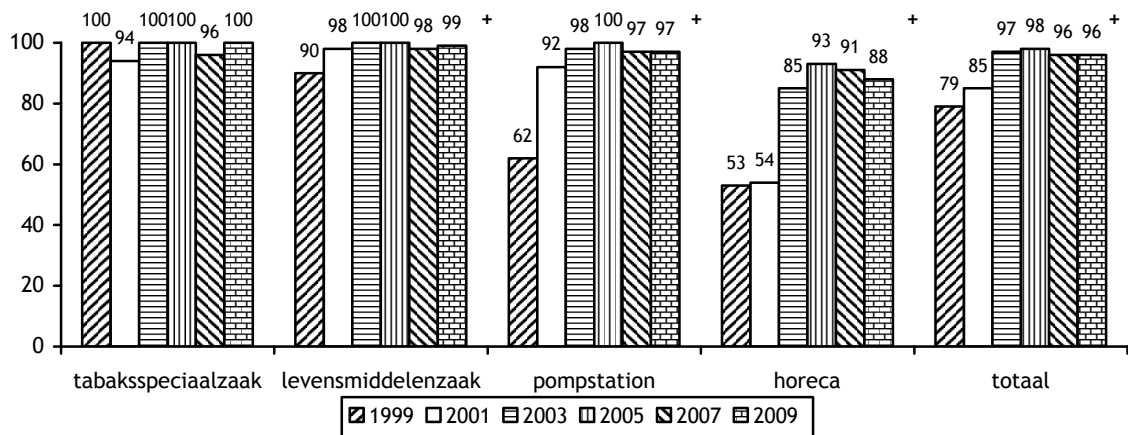
Tabaksverstrekkers zeggen minder vaak dat jongeren *niet* kunnen bepalen wat goed voor ze is (10% in 2009 en 18% in 2007).

Personeelsinstructie

De afgelopen jaren is het percentage ondervraagde tabaksverstrekkers dat personeel in dienst heeft dat tabaksproducten verkoopt nagenoeg gelijk gebleven. Het percentage tabaksverstrekkers dat het personeel heeft geïnstrueerd is, behalve bij de tabaks-

speciaalzaken, tussen 1999 en 2009 toegenomen. Bij tabaksspeciaalzaken is het percentage ondernemingen dat het personeel heeft geïnstrueerd over de leeftijdsgrens 100% in zowel 1999 als 2009. Bij de levensmiddelenzaken (99% in 2009 en 90% in 1999), pompstations (97% in 2009 en 62% in 1999) en de horecagelegenheden (88% in 2009 en 53% in 1999) is er sprake van een stijging (figuur 3.5).

Figuur 3.5 Ondernemingen die personeel hebben geïnstrueerd over leeftijdsgrens, in %

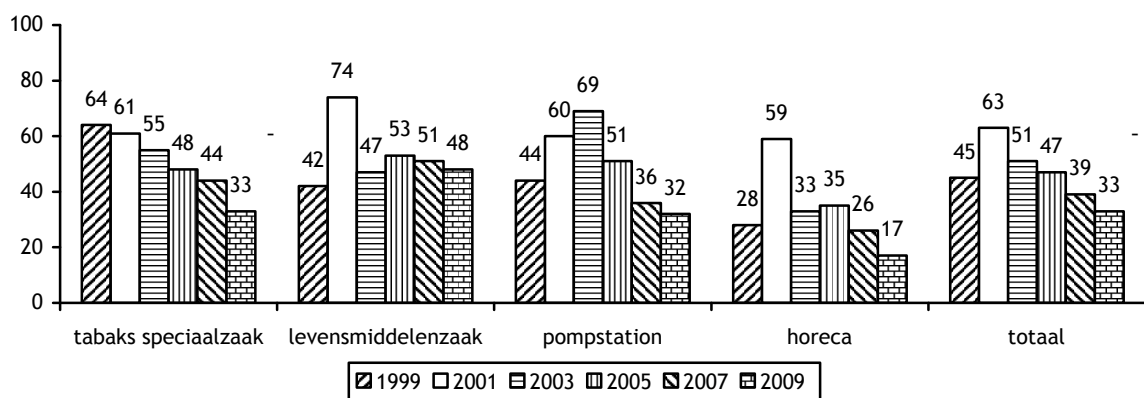
Tabaksspeciaalzaak: 1999 n=24, 2001 n=35, 2003 n=66, 2005 n=66, 2007 n=82, 2009 n=73; levensmiddelenzaak: 1999 n=38, 2001 n=48, 2003 n=101, 2005 n=95, 2007 n=105, 2009 n=98; pompstation: 1999 n=29, 2001 n=48, 2003 n=101, 2005 n=100, 2007 n=101, 2009 n=97; horeca: 1999 n=17, 2001 n=43, 2003 n=40, 2005 n=84, 2007 n=99, 2009 n=85; totaal: 1999 n=108, 2001 n=174, 2003 n=308, 2005 n=345, 2007 n=387, 2009 n=353.

Noot: * significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$

Problemen controle

De tabaksverstrekkers is tevens gevraagd of zij bij het verkopen van tabaksproducten problemen ondervinden bij het controleren van de leeftijdsgrenzen. Een derde (33%) van de tabaksverstrekkers geeft in 2009 aan het moeilijk te vinden zich te houden aan de leeftijdsgrens (figuur 3.6).

Figuur 3.6 Ondernemers die het moeilijk vinden zich te houden aan een leeftijdsgrens van 16 jaar, in %

Tabaksspeciaalzaak: 1999 n=39, 2001 n=46, 2003 n=100, 2005 n=100, 2007 n=109, 2009 n=99; levensmiddelenzaak: 1999 n=38, 2001 n=46, 2003 n=102, 2005 n=99, 2007 n=106, 2009 n=100; pompstation: 1999 n=32, 2001 n=45, 2003 n=100, 2005 n=100, 2007 n=104, 2009 n=100; horeca: 1999 n=36, 2001 n=49, 2003 n=98, 2005 n=98, 2007 n=109, 2009 n=100; totaal: 1999 n=145, 2001 n=186, 2003 n=400, 2005 n=397, 2007 n=428, 2009 n=399.

Noot: * significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$

Vergeleken met de meting van 1999 geven minder ondernemers aan het moeilijk te vinden zich te houden aan de leeftijdsgrens van 16 jaar (33% in 2009 en 45% in 1999). Deze dalende trend is voornamelijk zichtbaar bij de tabaksspeciaalzaken (33% in 2009 en 64% in 1999).

In tabel 3.3 wordt een overzicht gegeven van de meest opvallende zaken die het voor de tabaksverstrekkers moeilijk maken om zich te houden aan de leeftijdsgrens van 16 jaar. In bijlage 3 is een tabel opgenomen waarin alle zaken worden vermeld. Het naleven van de leeftijdsgrens wordt volgens de tabaksverstrekkers tijdens alle zes metingen met name bemoeilijkt doordat de leeftijd van de jongeren moeilijk is in te schatten. Het percentage verstrekkers dat dit aangeeft is echter wel gedaald; in 2009 geeft 28% aan dat de leeftijd moeilijk is te schatten, terwijl dit in 1999 en 2007 nog op respectievelijk 59% en 51% ligt. Tabaksverstrekkers geven minder vaak aan dat jongeren de grens niet accepteren en dat de leeftijd moeilijk te controleren is (respectievelijk 6% en 12% in 2009 tegenover 17% en 29% in 1999). De angst voor agressie is daarentegen toegenomen, 23% in 2009 versus 2% in 1999.

Tabel 3.3 Zaken die het voor de ondernemingen moeilijk maken zich te houden aan een leeftijdsgrens van 16 jaar, in %*

	Tabaksspeciaalzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=25	2001 n=28	2003 n=55	2005 n=48	2007 n=47	2009 n=33	1999 n=16	2001 n=34	2003 n=48	2005 n=52	2007 n=53	2009 n=48
Jongeren accepteren grens niet	20	14	7	6	9	9	6	12	4	12	13	4
Moeilijk te schatten	48	43	46	23	53	32 ^{**}	62	65	35	31	40	25 ^{***}
Moeilijk te controleren	24	25	6	0	2	18 ^{**}	19	32	8	0	9	4
Angst voor agressie	4	4	16	17	9	27 ^{*,**}	0	6	13	15	19	25 ⁺
Drukte	0	0	2	6	0	0	0	3	0	8	0	0
Wederverstrekking	8	14	4	19	0	0	0	6	8	19	0	0

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=14	2001 n=27	2003 n=69	2005 n=51	2007 n=37	2009 n=32	1999 n=10	2001 n=29	2003 n=32	2005 n=34	2007 n=26	2009 n=17
Jongeren accepteren grens niet	29	22	7	8	5	3 [*]	10	10	3	9	8	12
Moeilijk te schatten	57	63	51	49	70	31 ^{***}	80	48	38	28	42	18 [*]
Moeilijk te controleren	50	11	9	4	5	16 [*]	30	14	9	0	4	6
Angst voor agressie	0	11	22	8	16	19	0	3	3	18	8	18
Drukte	0	0	4	14	0	13	0	0	6	27	0	0
Wederverstrekking	0	22	12	16	0	0	0	21	6	24	0	0

	Totaal					
	1999 n=65	2001 n=118	2003 n=204	2005 n=185	2007 n=163	2009 n=130
Jongeren accepteren grens niet	17	14	6	9	9	6 [*]
Moeilijk te schatten	59	55	44	33	51	28 ^{***}
Moeilijk te controleren	29	21	8	1	6	12 [*]
Angst voor agressie	2	6	15	14	13	23 ⁺
Drukte	0	1	3	12	0	3
Wederverstrekking	3	15	8	18	0	0

* meer dan één antwoord mogelijk, percentages sommeren daarom niet tot 100%

Noot: ⁺ en ^{*} significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$; ^{**} en ^{***} significant verschil 2007 en 2009, $p < 0,05$

Tabaksverstrekkers met een sigarettenautomaat

Tabaksverstrekkers met een sigarettenautomaat (voornamelijk horecagelegenheden) is gevraagd of de automaat is voorzien van een sticker die aangeeft dat tabaksproducten niet worden verstrekt aan jongeren onder 16 jaar. Vanaf 2003 geeft bijna iedereen (96%- 99%) aan dat zij inderdaad de automaat hebben voorzien van zo'n sticker (tabel 3.4). Bij de eerste meting in 1999 ligt dit percentage beduidend lager, namelijk op 38%.

Tabel 3.4 Percentage tabaksverstrekkers dat aangeeft dat de automaat is voorzien van een sticker met de leeftijdsgrens

	1999 n=29	2001 n=51	2003 n=80	2005 n=77	2007 n=79	2009 n=76
Ja	38	53	99	96	97	96 ⁺
Nee	62	47	1	4	3	4
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: ⁺ significant verschil 1999 en 2009

De tabaksverstrekkers geven aan dat hun personeel minder moeite heeft gekregen met het controleren van de leeftijd bij de verkoop uit een automaat (tabel 3.5). In 2009 geeft een tiende (12%) aan hiermee moeite te hebben, terwijl dit in 1999 nog ruim een derde (36%) bedraagt.

Tabel 3.5 Percentage tabaksverstrekkers dat aangeeft dat het personeel het moeilijk vindt de leeftijd van jongeren te controleren bij de verkoop uit de automaat

	1999 n=28	2001 n=53	2003 n=80	2005 n=78	2007 n=79	2009 n=77
Ja	36	47	26	17	9	12 ⁻
Nee	57	45	70	83	91	88 ⁺
Weet niet	7	8	4	0	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: ⁻ en ⁺ significant verschil 1999 en 2009

4. CONCLUSIES

Om inzicht te krijgen in de naleving van de leeftijdsgrens van 16 jaar uit het Convenant Verkooppunten Tabak en later de Tabakswet hebben eerst het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en vervolgens de nieuwe Voedsel en Waren Autoriteit (nVWA) onderzoeks- en adviesbureau INTRAVAL opdracht gegeven hiernaar onderzoek te doen. Het betreft een monitor, waarbij periodiek metingen plaatsvinden onder jongeren en tabaksverstrekkers. Tot dusverre hebben metingen plaatsgevonden in 1999, 2001, 2003, 2005, 2007 en 2009.

In de twee voorgaande hoofdstukken zijn de resultaten van de enquêtes onder jongeren en tabaksverstrekkers besproken. Daarbij zijn de ontwikkelingen tussen 1999 en 2009 weergegeven. In dit hoofdstuk worden de resultaten van de jongeren en de tabaksverstrekkers met elkaar vergeleken en komen de belangrijkste resultaten uit de voorgaande hoofdstukken aan de orde. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de verkrijgbaarheid van tabaksproducten en de controle van de leeftijd. Het hoofdstuk wordt afgerond met enkele slotopmerkingen.

4.1 Verkrijgbaarheid tabaksproducten

Het kopen van tabaksproducten door jongeren laat een dalende trend zien. In 2009 geeft 9% van de ruim 2.000 jongeren aan wel eens tabaksproducten te kopen, terwijl het in 1999 gaat om 26% van de bijna 4.000 benaderde jongeren. Ten opzichte van 2007 hebben zich geen veranderingen voorgedaan.

Het kopen van tabaksproducten in een tabaksspeciaalzaak in 2009 is ten opzichte van 1999 gedaald: 7% in 2009 tegenover 11% in 1999. In 2003 en 2005 ligt dit percentage nog lager, namelijk op respectievelijk 5% in 2003 en 4% in 2005. Het kopen van tabaksproducten bij de andere tabaksverstrekkers laat tussen 1999 en 2009 een dalende trend zien.

Slaagkans

De slaagkans, oftewel de kans dat een jongere onder 16 jaar er in slaagt om tabaksproducten te kopen, blijkt zowel in 2009 als in de voorgaande metingen hoog te liggen. Voor alle categorieën tabaksverstrekkers geldt dat de kans van slagen ligt tussen de 93%-100% in 2009. Bij zowel de tabaksspeciaalzaken als de pompstations is de slaagkans ten opzichte van 1999 gestegen. Het naleefniveau bij deze tabaksverstrekkers is dus gedaald.

4.2 Controle leeftijd

De tabaksverstrekkers zeggen in 2009 vaker dan in 1999 dat zij zich altijd houden aan de leeftijdsgrenzen: van 40% naar 97%. Bij de tabaksspeciaalzaken, levensmiddelenzaken en pompstations is dit percentage tussen 1999 en 2009 met ongeveer 50 procentpunt gestegen, bij de horecagelegenheden zelfs met bijna 70 procentpunt.

Het controleren van de leeftijd gebeurt volgens de tabaksverstrekkers vaker door het vragen naar een identiteitsbewijs. Het inschatten van de leeftijd en het vragen naar de leeftijd van de jongeren is in 2009 vergeleken met de meting in 1999 gedaald. Tabaksvertrekkers geven

ten opzichte van de meting van 2007 vaker aan dat zij controleren met behulp van pasjes/lidmaatschapskaart en door het personeel te instrueren.

In 2009 vindt 85% van de tabaksverstrekkers het verifiëren van de leeftijd van de jongeren belangrijk, in 1999 is dit ruim 50%. In 2009 wordt een aantal redenen waarom zij dit belangrijk vinden duidelijk vaker genoemd vergeleken met de eerste meting. Het gaat hierbij om: roken is verslavend; de Tabakswet/het convenant moet worden nageleefd; maatschappelijke verantwoordelijkheid; en geen problemen willen met controlerende instanties. Een tweetal redenen worden in 2009 minder vaak genoemd vergeleken met de meting in 1999, namelijk: jongeren kunnen het toch wel krijgen en jongeren kunnen zelf bepalen wat goed voor ze is.

Uitvoering

In 2009 zegt een derde van de tabaksverstrekkers moeite te hebben met het zich houden aan de leeftijdsgrens, in 1999 was dit nog bijna de helft (45%). Het naleven van de leeftijdsgrens wordt volgens de tabaksverstrekkers tijdens alle metingen met name bemoeilijkt doordat de leeftijd van de jongeren moeilijk is in te schatten. Tussen 1999 en 2009 laat het percentage tabaksverstrekkers dat dit aangeeft echter een daling zien: 28% in 2009 tegenover 59% in 1999. Ook ten opzichte van 2007 is het percentage tabaksverstrekkers dat dit aangeeft gedaald (51% in 2007). Tabaksverstrekkers geven minder vaak aan dat jongeren de grens niet accepteren en dat de leeftijd moeilijk te controleren is. De angst voor agressie is toegenomen tussen 1999 (2%) en 2009 (23%).

4.3 Ten slotte

Om de koop- en verkoopsituatie in één cijfer samen te vatten, is de koopindex samengesteld. Dit is een samenvoeging van de bestelpoging en de slaagkans. Er blijkt sprake te zijn van een dalende trend in het percentage jongeren dat probeert tabaksproducten te kopen voor zichzelf of voor anderen en daarin vervolgens ook slaagt. In 2009 ligt dit percentage op 9%, terwijl het in 1999 nog 24% bedroeg. De daling van de koopindex wordt echter met name veroorzaakt door een gedragsverandering van de jongeren; zij doen steeds minder pogingen om tabaksproducten te kopen. Degenen die een poging doen, krijgen de tabaksproducten bijna altijd mee. De daling wordt dus niet of nauwelijks veroorzaakt door de gedragsverandering van de tabaksverstrekkers. De campagnes tegen roken, prijsverhogingen of de economische omstandigheden waardoor jongeren minder te besteden hebben kunnen mogelijke verklaringen zijn voor de gedragsverandering van de jongeren. Tevens is het percentage jongeren dat rookt de laatste jaren gedaald, waarmee ook het kopen van tabaksproducten afneemt. De daling kan ook deels worden verklaard door de striktere controles.

Ondanks dat de tabaksverstrekkers zeggen zich meer aan de leeftijdsgrens te houden, geeft nog steeds het overgrote deel van de jongeren aan dat zij zonder problemen tabaksproducten kunnen kopen. Wel geven de verstrekkers aan dat zij steeds meer vragen naar het identiteitsbewijs van de jongere en dat zij minder de leeftijd van de jongere inschatten of vragen naar hun leeftijd. Dit zou erop kunnen wijzen dat de tabaksverstrekkers nu de wet van kracht is, meer aandacht besteden aan de leeftijdsgrens van 16 jaar. De stap die daar logischerwijs op volgt, namelijk het niet verstrekken van de tabaksproducten volgt echter nog niet. Het percentage jongeren dat er in slaagt tabaksproducten te kopen ligt namelijk nog steeds op 93% of hoger.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- Bieleman, B., M. Jetzes, A. Kruize (2002):
Tabaksverstrekking aan jongeren. Metingen 1999 en 2001. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam.
- Bieleman, B., A. Kruize (2004):
Monitor tabaksverstrekking jongeren 2003. Naleving leeftijdsgrens 16 jaar: metingen 1999, 2001 en 2003. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam.
- Bieleman, B., A. Kruize (2006):
Monitor tabaksverstrekking jongeren 2005. Naleving leeftijdsgrens 16 jaar: metingen 1999, 2001, 2003 en 2005. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam.
- Bogt, T. ter, S. van Dorsselaer, W. Vollebergh (2003):
Psychische gezondheid, risicogedrag en welbevinden van Nederlandse scholieren. HBSC-Nederland 2002. Health behaviour in school-aged children. Trimbos-instituut, Utrecht.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2009):
Jaarrapport 2009 Landelijke Jeugdmonitor. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.
- Centre For Chronic Disease Prevention and Health Promotion (1999):
Decline in Cigarette Consumption Following Implementation of a Comprehensive Tobacco Prevention and Education Program - Oregon, 1996-1998. In: Tobacco Information and Prevention Source (TIPS), vol. 48, nr. 7. blz. 140-143.
- Chassin, L., C.C. Presson, J.S. Rose, S.J. Sherman, M. Todd (1996):
The natural history of cigarette smoking from adolescence to adulthood: demographic predictors of continuity and change. Health Psychology 1996, 15(6), blz. 478-484.
- Den, C. ten, B. Bieleman, J. Snippe (1999):
Alcoholverstrekking aan jongeren: onderzoek naar de naleving van de leeftijdsgrenzen van 16 en 18 jaar uit de Drank- en Horecawet. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam.
- Keijssers, J.F.M., L. Vaandrager (red.) (2000):
Gezond leven. Stand van zaken en voorstel voor programmering. NIGZ, Woerden.
- Kruize, A., B. Bieleman (2008):
Monitor tabaksverstrekking jongeren 2007. Naleving leeftijdsgrens 16 jaar: tweejaarlijkse metingen 1999-2007. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam.
- Laar, M.W. van, A.A.N. Cruts, M.M.J. van Ooyen-Houben, R.F. Meijer, T. Brunt (2010):
Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2009. Trimbos-instituut, Utrecht.
- Monshouwer, K., J. Verdurmen, S. van Dorsselaar, E.Smit, A. Gorter, W. Vollebergh (2008):
Jeugd en riskant gedrag 2007. Kerngegevens uit het peilstationsonderzoek scholieren. Roken, drinken, drugsgebruik en gokken onder scholieren vanaf tien jaar. Trimbos-instituut, Utrecht.
- Raad van state (2002):
Wet van 18 april 2002 tot wijziging van de Tabakswet. Jaargang 2002 nummer 201.
- Platform Verkooppunten Tabak (1999):
Zichtboek Platform Verkooppunten Tabak, Zoetermeer.
- Schrijvers, C.T.M., C.G. Schoemaker (2008):
Spelen met gezondheid. Leefstijl en psychische gezondheid van de Nederlandse jeugd. RIVM, Bilthoven.
- Spijkers, E., R. van der Laan, C. ten Den, B. Bieleman (1999):
Inventarisatie alcohol- en tabaksbeleid in sportkantines. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam.

- Spijkers, E., R. van der Laan, B. Bieleman (1999):
Tabaksverstrekking aan jongeren: Onderzoek naar de naleving van de leeftijdsgrens van 16 jaar uit het Convenant Verkooppunten Tabak. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam.
- Stivoro - voor een rookvrije toekomst (2008):
Roken, de harde feiten: Jeugd 2008. Den Haag: Stivoro – voor een rookvrije toekomst.
- Stivoro – voor een rookvrije toekomst (2009):
Roken, de harde feiten: Jeugd 2009. Den Haag: Stivoro – voor een rookvrije toekomst.
- Tweede Kamer (1999):
Wijziging van de Tabakswet 1999. Kamerstukken 2, 26 472.
- Willemsen. M. (2003):
Sigaretten en de nieuwe wettelijke leeftijdsgrens: Hoe vaak wordt de leeftijd gecontroleerd? Stivoro- voor een rookvrije toekomst, Den Haag.
- World Health Organization (WHO) (1998):
Tobacco use by children: a paediatric disease. Geneva: WHO (factsheet no. 197).
- Zwart, W.M. de, K. Monshouwer, F. Smit (2000):
Jeugd en riskant gedrag 1999, kerngegevens roken, drinken, drugsgebruik en gokken. Trimbos-instituut, Utrecht.

BIJLAGE 1 SELECTIE GEMEENTEN

De 25 gemeenten zijn als volgt geselecteerd. Allereerst is afhankelijk van het aantal inwoners per provincie het aantal te selecteren gemeenten bepaald. Bij de keuze van de gemeenten is vervolgens rekening gehouden met de spreiding en gemeentegrootte (tabel 1.1). De gemeenten zijn daarbij ingedeeld op grootte: I: > 200.000 inwoners; II: 100.000-200.000 inwoners; III: 50.000-100.000 inwoners; IV: 20.000-50.000 inwoners; V: < 20.000 inwoners .

Tabel 1.1 Indeling gemeenten

Provincie	Gemeente	Inwoners (afgerond)	Gemeentegrootte
Groningen	Groningen	184.000	II
Drenthe	Assen	66.000	III
Friesland	Sneek	33.000	IV
Overijssel	Ommen	17.000	V
	Enschede	156.000	II
Flevoland	Noordoostpolder	46.000	IV
Gelderland	Doesburg	12.000	V
	Apeldoorn	155.000	II
	Groesbeek	19.000	V
Utrecht	Utrecht	300.000	I
	Bunnik	14.000	V
Zeeland	Goes	37.000	IV
Noord-Brabant	Den Bosch	138.000	II
	Landerd	15.000	V
	Roosendaal	77.000	III
Noord Holland	Amsterdam	756.000	I
	Haarlem	148.000	II
	Castricum	35.000	IV
Zuid Holland	Rotterdam	587.000	I
	Den Haag	482.000	I
	Capelle a/d IJssel	65.000	III
	Gouda	71.000	III
	Gorinchem	35.000	IV
Limburg	Heerlen	89.000	III
	Beek	17.000	V

Bron: www.statline.cbs.nl

De oorspronkelijke steekproef van ondernemers in de 25 geselecteerde gemeenten blijkt onvoldoende groot te zijn om per gemeentecategorie genoeg ondernemers te bereiken. Vooral in de kleinere gemeenten kunnen te weinig (geschikte) ondernemers worden geselecteerd. Om deze reden is het aantal gemeenten waarin ondernemers zijn geënquêteerd uitgebreid (tabel 1.2). Het gaat hier om gemeenten verspreid over het land. De spreiding van de respondenten over het land is hierdoor verder toegenomen.

Tabel 1.2 Indeling aanvullende gemeenten

Provincie	Gemeente	Gemeentegrootte
Groningen	Hoogezand-Sappemeer	IV
	Leek	V
	Pekela	V
	Grootegast	V
	Oldambt	IV
	Veendam	IV
	Vlagtwedde	V
	Zuidhorn	V
	Haren	V
	Roden	IV
Drenthe	Noordenveld	IV
	Dantumadiel	V
Friesland	Harlingen	V
	Lemsterland	V
	Terschelling	V
	Dongeradeel	IV
Overijssel	Losser	V
	Olst-Wijhe	V
	Staphorst	V
	Raalte	IV
Gelderland	Epe	V
	Arnhem	II
	Wijchen	IV
	Harderwijk	IV
	Druuten	V
	Nunspeet	IV
	Hatterij	V
	Heerde	V
	Overbetuwe	IV
	Lochem	V
	Oost Gelre	IV
	Millingen aan de Rijn	V
	Aalten	V
	Doetinchem	III
	Lelystad	III
Zeewolde	IV	
Utrecht	Driebergen	V
	Vianen	V
	Odijk	V
	Montfoort	V
	Woudenberg	V
	Rhenen	V
	Middelburg	IV
Zeeland	Vlissingen	IV
	Terneuzen	III
	Bergen op zoom	III
Noord-Brabant	Boekel	V
	Cuijk	IV
	Heusden	IV
	Woudrichem	V
	Eersel	V
	Gemert	IV
	Grave	V
	Sint-Oedenrode	V
	Mill en Sint Hubert	V
	Oss	III
	Reusel - De Mierden	V
	Maasdonk	V
	Waalre	V
	Somerij	V
	Noord Holland	Purmerend
Drechterland		V
Heemskerk		IV
Enkhuizen		V
Laren		V
Haarlemmermeer		II
Naarden		V
Niedorp		V
Texel		V

Tabel 1.2 Indeling aanvullende gemeenten (vervolg)

Provincie	Gemeente	Gemeentegrootte
Zuid Holland	Velsen	III
	Zandvoort	V
	Muiden	V
	Schagen	V
	Schiedam	III
	Delft	III
	Alphen a/d Rijn	III
	Leidschendam-Voorburg	III
	Korendijk	V
	Hardinxveld-	V
	Giessendam	
	Pijnacker-Nootdorp	IV
	Papendrecht	IV
	Ridderkerk	IV
	Woerden	IV
	Leerdam	IV
	Zoeterwoude	V
	Noordwijkerhout	V
	Rozenburg	V
	Liesveld	V
Limburg	Dirksland	V
	Kerkrade	IV
	Eijsden	V
	Sittard-Geleen	III
	Gennep	V
	Echt-Susteren	IV
	Meerssen	V
	Maasbree	V
	Helden	V
	Horst aan de Maas	IV

Bron: www.statline.cbs.nl

BIJLAGE 2 WEGINGSTABEL JONGEREN

Tabel 2.1 Inwoners naar leeftijd, 2001, 2003, 2005, 2007 en 2009

	1999		2001		2003	
	n	%	n	%	n	%
13 jaar	186.053	34	194.493	34	196.946	33
14 jaar	182.460	33	193.123	34	195.035	33
15 jaar	178.241	33	188.122	33	196.195	33
Totaal	546.754	100	575.738	100	588.176	100

	2005		2007		2009	
	n	%	n	%	n	%
13 jaar	204.349	34	198.843	33	193.746	33
14 jaar	204.953	34	201.122	33	199.308	34
15 jaar	197.164	33	204.019	34	199.068	34
Totaal	606.466	100	603.984	100	592.122	100

Tabel 2.2 Aantallen in steekproef naar leeftijd, 1999, 2001, 2003, 2005, 2007 en 2009

	1999		2001		2003	
	n	%	n	%	n	%
13 jaar	1.398	36	3.636	45	4.906	45
14 jaar	1.468	38	2.638	33	3.771	34
15 jaar	1.005	26	1.754	22	2.304	21
Totaal	3.871	100	8.028	100	10.981	100

	2005		2007		2009	
	n	%	n	%	n	%
13 jaar	10.449	57	1.025	55	1020	50
14 jaar	5.211	29	421	23	512	25
15 jaar	2.588	14	405	22	510	25
Totaal	18.248	100	1.851	100	2042	100

Tabel 2.3 Wegingsfactoren 13-jarigen, 14-jarigen en 15-jarigen, 1999, 2001, 2003, 2005, 2007 en 2009

	1999	2001	2003	2005	2007	2009
13 jaar	0,94	0,76	0,73	0,60	0,60	0,66
14 jaar	0,87	1,03	0,97	1,17	1,43	1,34
15 jaar	1,27	1,50	1,57	2,36	1,55	1,35

BIJLAGE 3 TABELLEN TABAKSVERSTREKKERS

3.1 Tabaksverkoop aan jongeren

Tabel 3.1 Percentage klanten dat naar schatting van de respondent jonger is dan 16 jaar, in %

	Tabaksspeciaalzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=49	2001 n=47	2003 n=100	2005 n=100	2007 n=109	2009 n=123	1999 n=50	2001 n=47	2003 n=102	2005 n=100	2007 n=106	2009 n=102
< 10%	43	51	71	46	43	81 ^{***}	62	55	78	57	49	69 ^{**}
10-25%	39	36	19	26	39	16 ^{**}	28	34	14	31	37	21 ^{**}
25-50%	16	10	8	14	13	2 ^{**}	8	11	2	6	8	8
50-75%	2	2	0	1	3	0	2	0	0	0	1	0
Weet niet	0	4	2	13	2	1	0	0	6	6	6	3
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=42	2001 n=46	2003 n=101	2005 n=100	2007 n=104	2009 n=111	1999 n=38	2001 n=48	2003 n=98	2005 n=98	2007 n=109	2009 n=236
< 10%	52	67	78	71	67	84 ^{***}	42	48	74	52	56	87 ^{***}
10-25%	45	21	14	21	26	11 ^{**}	34	23	12	28	31	7 ^{**}
25-50%	2	11	5	5	5	4	18	21	7	15	8	5 ^{**}
50-75%	0	0	1	1	1	0	5	2	3	2	5	0 ^{**}
Weet niet	0	0	2	2	1	2	0	6	4	3	0	1
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Totaal					
	1999 n=179	2001 n=188	2003 n=401	2005 n=398	2007 n=428	2009 n=572
< 10%	50	55	75	57	54	82 ^{***}
10-25%	36	29	15	26	33	12 ^{**}
25-50%	11	13	6	10	8	5 ^{**}
50-75%	3	2	1	1	2	0 ^{**}
Weet niet	0	2	4	6	2	1
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: ^{*} en ^{**} significant verschil 1999 en 2009, p < 0,05
^{**} en ^{***} significant verschil 2007 en 2009, p < 0,05

Tabel 3.2 Proberen jongeren beneden de 16 jaar wel eens sigaretten en dergelijke bij u te kopen?, in %

	1999 n=182	2001 n=183	2003 n=401	2005 n=398	2007 n=428	2009 n=402
Ja	87	86	83	82	84	82 [*]
Nee	11	10	16	17	16	18
Weet niet	2	3	1	1	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: ^{*} significant verschil 1999 en 2009, p < 0,05

Tabel 3.3 Onderneming die wel of niet sigaretten verkoopt aan jongeren onder de 16 jaar, in %

	1999 n=162	2001 n=158	2003 n=333	2005 n=324	2007 n=360	2009 n=330
Ja, altijd	15	7	1	1	1	0 [*]
Ja, soms	37	36	6	7	1	3 [*]
Nee, nooit	48	57	93	93	97	97 [*]
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: ^{*} en ^{**} significant verschil 1999 en 2009, p < 0,05

3.2 Leden brancheorganisaties

Lidmaatschap

Tabel 3.4 Lid brancheorganisatie, in %*

	Tabaksspecialzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=50	2001 n=49	2003 n=100	2005 n=100	2007 n=109	2009 n=ng	1999 n=51	2001 n=47	2003 n=102	2005 n=100	2007 n=106	2009 n=ng
Ja	82	80	81	85	90	ng	75	68	69	67	74	ng
Nee	14	18	14	13	9	ng	16	11	21	23	18	ng
Weet niet	4	2	5	2	1	ng	10	21	11	10	9	ng
Totaal	100	100	100	100	100	ng	100	100	100	100	100	ng

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=47	2001 n=47	2003 n=101	2005 n=100	2007 n=104	2009 n=ng	1999 n=52	2001 n=54	2003 n=98	2005 n=98	2007 n=109	2009 n=ng
Ja	68	49	65	74	64	ng	62	52	53	45	69	ng
Nee	15	33	15	13	23	ng	25	43	39	36	31	ng
Weet niet	17	17	20	13	14	ng	14	4	8	19	0	ng
Totaal	100	100	100	100	100	ng	100	100	100	100	100	ng

	Totaal					
	1999 n=200	2001 n=197	2003 n=401	2005 n=398	2007 n=428	2009 n=ng
Ja	72	62	67	68	74	ng
Nee	18	26	22	21	20	ng
Weet niet	11	11	11	11	6	ng
Totaal	100	100	100	100	100	ng

* Voor het jaar 2001 zijn alleen de leidinggevendenden meegenomen.

Bekendheid met het convenant en de gewijzigde Tabakswet

Tabel 3.5 Ondernemingen die al dan niet op de hoogte zijn van het Convenant Verkooppunten Tabak (1999 en 2001) of de gewijzigde Tabakswet (2003), in %

	Tabaksspecialzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=50	2001 n=48	2003 n=100	2005 n=110	2007 n=109	2009 n=ng	1999 n=51	2001 n=46	2003 n=102	2005 n=100	2007 n=106	2009 n=ng
Ja	90	69	95	99	96	ng	78	57	92	87	91	ng
Nee	10	31	5	1	4	ng	22	43	8	13	9	ng
Totaal	100	100	100	100	100	ng	100	100	100	100	100	ng

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=47	2001 n=46	2003 n=101	2005 n=100	2007 n=104	2009 n=ng	1999 n=52	2001 n=53	2003 n=98	2005 n=98	2007 n=109	2009 n=ng
Ja	70	52	98	95	96	ng	40	28	85	90	78	ng
Nee	30	48	2	5	4	ng	60	72	15	10	12	ng
Totaal	100	100	100	100	100	ng	100	100	100	100	100	ng

	Totaal					
	1999 n=200	2001 n=193	2003 n=401	2005 n=398	2007 n=428	2009 n=ng
Ja	70	51	93	93	90	ng
Nee	30	49	7	8	10	ng
Totaal	100	100	100	100	100	ng

Bekendheid leeftijdsgrens

Tabel 3.6 Ondernemingen die wel of niet bekend zijn met de leeftijdsgrens van 16 jaar uit het Convenant Verkooppunten Tabak (1999 en 2001) en de gewijzigde Tabakswet (2003), in %

	1999 n=144	2001 n=104	2003 n=399	2005 n=378	2007 n=386	2009 n=ng
Ja	94	86	98	98	98	ng
Nee	6	14	2	2	2	ng
Totaal	100	100	100	100	100	ng

3.3 Verkoop tabaksproducten aan jongeren

Handhaving van leeftijdsgrens

Tabel 3.7 Houden aan leeftijdsgrens van 16 jaar, in %

	Tabaksspeciaalzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=41	2001 n=49	2003 n=100	2005 n=100	2007 n=109	2009 N=100	1999 n=39	2001 n=45	2003 n=102	2005 n=100	2007 n=106	2009 N=100
Ja, altijd	44	40	92	94	97	98*	41	38	86	86	95	97*
Ja, voor zover mogelijk	46	43	8	6	3	2	51	56	14	14	5	3
Nee	10	8	0	0	0	0	5	2	0	0	0	0
Anders	0	10	0	0	0	0	3	4	0	0	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=32	2001 n=47	2003 n=100	2005 n=100	2007 n=104	2009 N=100	1999 n=35	2001 n=53	2003 n=98	2005 n=98	2007 n=109	2009 N=101
Ja, altijd	47	40	88	93	97	96*	29	25	78	91	98	96*
Ja, voor zover mogelijk	28	55	12	7	3	4	54	45	20	9	2	3
Nee	19	2	0	0	0	0	6	26	2	0	0	1
Anders	6	2	0	0	0	0	11	4	0	0	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Totaal					
	1999 n=147	2001 n=194	2003 n=400	2005 n=398	2007 n=428	2009 N=401
Ja, altijd	40	35	86	91	97	97*
Ja, voor zover mogelijk	46	49	14	9	3	3
Nee	10	10	1	0	0	0
Anders	5	5	0	0	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: * en significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$

Controle leeftijd

Tabel 3.8 Wijze waarop door ondernemingen op leeftijd wordt gecontroleerd, in %*

	1999 n=123	2001 n=164	2003 n=398	2005 n=389	2007 n=428	2009 n=400
Controle aan kassa/bar: d.m.v. vragen	50	35	23	6	5	8
Controle aan kassa/bar: tonen identiteitsbewijs	31	55	85	96	95	91 ^{+,**}
Leeftijdsgrens wordt aangegeven bij bar, kassa, entree, schappen, etc.	3	4	2	1	2	3
Controle m.b.v. pasjes/lidmaatschapskaart	2	2	4	1	2	10 ^{+,**}
Controle bij de deur	2	2	0	0	0	0
Inschatten	33	40	24	73	2	7 ^{+,**}
Personeel geïnstrueerd	0	0	1	0	0	2 ⁺
Klanten zijn bekend	3	5	0	4	0	1
Anders	7	8	2	7	1	3

* meer dan één antwoord mogelijk, percentages sommeren daarom niet tot 100%

Noot: ⁺ en ⁺ significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$

⁺ en ⁺ significant verschil 2007 en 2009, $p < 0,05$

Belang van controle

Tabel 3.9 Ondernemingen die controle op leeftijdsgrens van 16 jaar belangrijk vinden, in %

	Tabaksspeciaalzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=38	2001 n=46	2003 n=100	2005 n=100	2007 n=109	2009 n=100	1999 n=38	2001 n=44	2003 n=102	2005 n=100	2007 n=106	2009 n=100
Ja	53	46	75	83	82	84 ⁺	58	62	80	77	88	88 ⁺
Nee	40	41	25	15	14	8 ⁺	34	21	20	16	9	10 ⁺
Anders	8	11	0	2	5	8	8	16	0	7	3	2
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=31	2001 n=43	2003 n=101	2005 n=100	2007 n=104	2009 n=100	1999 n=36	2001 n=54	2003 n=98	2005 n=98	2007 n=109	2009 n=101
Ja	58	63	70	78	87	84 ⁺	53	61	83	78	86	84 ⁺
Nee	29	26	30	17	13	11 ⁺	42	30	17	19	12	12 ⁺
Anders	13	12	0	5	0	5 ⁺	6	9	0	3	2	4
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Totaal					
	1999 n=143	2001 n=187	2003 n=401	2005 n=398	2007 n=428	2009 n=401
Ja	55	58	77	79	86	85 ⁺
Nee	36	29	23	17	12	10 ⁺
Anders	8	12	0	4	2	5
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: ⁺ en ⁺ significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$

⁺ significant verschil 2007 en 2009, $p < 0,05$

Tabel 3.10 Redenen waarom leeftijdsgrens bij verkopen tabakswaar al dan niet belangrijk is volgens ondernemingen, in %*

	1999 n=136	2001 n=184	2003 n=401	2005 n=389	2007 n=428	2009 n=402
Roken is slecht voor de gezondheid	15	21	29	19	14	25 ^{**}
Jongeren kunnen het toch wel krijgen	16	10	5	2	1	3 ^{*,**}
Jongeren kunnen zelf bepalen wat goed voor ze is	14	4	3	1	1	4 ^{**}
Jongeren kunnen niet bepalen wat goed voor ze is	14	13	4	1	18	10 [·]
Regel van dit bedrijf/deze zaak	12	3	9	3	11	16 ^{**}
Roken is verslavend	1	3	10	12	11	10 [*]
Convenant/Tabakswet moet nageleefd worden	8	5	53	32	69	57 ^{*,**}
Wil liever geen jongeren als klant	2	0	0	0	1	1
Weigeren geeft problemen met jongeren	3	1	0	0	0	1
Weigeren schrikt jongeren af als klant	2	2	0	0	0	1
Maatschappelijke verantwoordelijkheid	1	3	16	3	4	9 ^{*,**}
Wordt toch niet gecontroleerd	0	0	0	0	0	0
Omzet daalt	1	0	0	0	0	0
Tabakswet is onduidelijk	-	-	1	0	0	1
Verantwoordelijkheid ligt bij jongeren	4	7	5	3	3	2
Verantwoordelijkheid ligt bij ouders	4	4	4	3	1	3 ^{**}
Personeel rookt zelf	0	0	1	4	1	1
Wil geen problemen met controlerende instanties	0	1	12	34	2	11 ^{*,**}
Weet niet	0	0	1	0	0	0
Anders [†]	28	31	1	27	3	13 ^{*,**}

* meer dan één antwoord mogelijk, percentages sommeren daarom niet tot 100%

Noot: [·] en [·] significant verschil 1999 en 2009, p < 0,05

^{**} en ^{**} significant verschil 2007 en 2009, p < 0,05

Tabel 3.11 Op welke wijze verkoopt u de tabaksproducten?, in %

	Tabaksspeciaalzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=41	2001 n=49	2003 n=100	2005 n=100	2007 n=109	2009 n=100	1999 n=38	2001 n=46	2003 n=102	2005 n=100	2007 n=106	2009 n=100
Kassaverkoop/bar	93	96	97	100	100	100 [·]	89	83	97	93	75	82
Automaat	0	0	0	0	0	0	3	0	2	3	2	7
Beide	7	4	3	0	0	0 [·]	0	0	1	1	0	2
Anders	0	0	0	0	0	0	8	17	0	3	23	9 [·]
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=32	2001 n=47	2003 n=101	2005 n=100	2007 n=104	2009 n=100	1999 n=36	2001 n=54	2003 n=98	2005 n=98	2007 n=109	2009 n=102
Kassaverkoop/bar	97	100	100	100	100	100	33	4	24	24	28	31
Automaat	3	0	0	0	0	0	64	97	75	75	68	68
Beide	0	0	0	0	0	0	3	0	1	1	3	1
Anders	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Totaal					
	1999 n=147	2001 n=196	2003 n=401	2005 n=398	2007 n=428	2009 n=402
Kassaverkoop/bar	78	68	80	80	76	78
Automaat	17	27	19	19	18	19
Beide	3	1	1	1	1	1
Anders	2	4	0	1	6	2 [·]
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: [·] en [·] significant verschil 1999 en 2009, p < 0,05

^{**} significant verschil 2007 en 2009, p < 0,05

Tabel 3.12 Heeft u/uw personeel duidelijk zicht op de automaat?, in %

	Tabaksspeciaalzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=3	2001 n=2	2003 n=3	2005 n=0	2007 n=0	2009 n=ng	1999 n=2	2001 n=0	2003 n=3	2005 n=4	2007 n=2	2009 n=ng
Ja	0	0	100	0	0	ng	100	0	100	100	100	ng
Nee	100	100	0	0	0	ng	0	0	0	0	0	ng
Totaal	100	100	100	0	0	ng	100	0	100	100	100	ng

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=1	2001 n=0	2003 n=0	2005 n=0	2007 n=0	2009 n=ng	1999 n=24	2001 n=51	2003 n=74	2005 n=74	2007 n=77	2009 n=ng
Ja	100	0	0	0	0	ng	63	55	80	88	82	ng
Nee	0	0	0	0	0	ng	37	45	20	12	18	ng
Totaal	100	0	0	0	0	ng	100	100	100	100	100	ng

	Totaal					
	1999 n=30	2001 n=53	2003 n=80	2005 n=78	2007 n=79	2009 n=ng
Ja	60	53	81	89	82	ng
Nee	40	47	19	11	18	ng
Totaal	100	100	100	100	100	ng

Tabel 3.13 Is het voor u/uw personeel moeilijk de leeftijd van jongeren te controleren bij verkoop uit de automaat?, in %

	Tabaksspeciaalzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=4	2001 n=2	2003 n=3	2005 n=0	2007 n=0	2009 n=0	1999 n=2	2001 n=0	2003 n=3	2005 n=4	2007 n=2	2009 n=8
Ja	75	50	0	0	0	0	50	0	0	25	0	38
Nee	25	50	67	0	0	0	50	0	100	75	100	63
Weet niet	0	0	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	100	100	100	0	0	0	100	0	100	100	100	100

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=1	2001 n=0	2003 n=0	2005 n=0	2007 n=0	2009 n=0	1999 n=21	2001 n=51	2003 n=74	2005 n=74	2007 n=77	2009 n=69
Ja	0	0	0	0	0	0	29	47	28	16	9	9
Nee	100	0	0	0	0	0	62	45	69	84	91	91*
Weet niet	0	0	0	0	0	0	9	8	3	0	0	0
Totaal	100	0	0	0	0	0	100	100	100	100	100	100

	Totaal					
	1999 n=28	2001 n=53	2003 n=80	2005 n=78	2007 n=79	2009 n=77
Ja	36	47	26	17	9	12
Nee	57	45	70	83	91	88*
Weet niet	7	8	4	0	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: * en significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$

Tabel 3.14 Is de automaat voorzien van een sticker die aangeeft dat sigaretten niet worden verstrekt aan jongeren onder de 16 jaar?, in %

	Tabaksspeciaalzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=3	2001 n=2	2003 n=3	2005 n=0	2007 n=0	2009 n=0	1999 n=2	2001 n=0	2003 n=3	2005 n=4	2007 n=2	2009 n=8
Ja	0	50	100	0	0	0	100	0	100	50	100	100
Nee	100	50	0	0	0	0	0	0	0	50	0	0
Totaal	100	100	100	0	0	0	100	0	100	100	100	100

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=1	2001 n=0	2003 n=0	2005 n=0	2007 n=0	2009 n=0	1999 n=23	2001 n=49	2003 n=74	2005 n=73	2007 n=77	2009 n=68
Ja	0	0	0	0	0	0	39	53	99	99	97	95*
Nee	100	0	0	0	0	0	61	47	1	1	3	5
Totaal	100	0	0	0	0	0	100	100	100	100	100	98

	Totaal					
	1999 n=29	2001 n=51	2003 n=80	2005 n=77	2007 n=79	2009 n=76
Ja	38	53	99	96	97	96*
Nee	62	47	1	4	3	4
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: * significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$

Instructie personeel

Tabel 3.15 Ondernemingen die personeel al dan niet hebben geïnstrueerd over leeftijdsgrens, in %

	Tabaksspeciaalzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=24	2001 n=35	2003 n=66	2005 n=66	2007 n=82	2009 n=73	1999 n=38	2001 n=48	2003 n=101	2005 n=95	2007 n=105	2009 n=98
Ja	100	94	100	100	96	100	90	98	100	100	98	99*
Nee	0	6	0	0	4	0	10	2	0	0	2	1
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	0

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=29	2001 n=48	2003 n=101	2005 n=100	2007 n=101	2009 n=97	1999 n=17	2001 n=43	2003 n=40	2005 n=84	2007 n=99	2009 n=85
Ja	62	92	98	100	97	97*	53	54	85	93	91	88*
Nee	38	8	2	0	3	3	47	46	15	7	9	12
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Totaal					
	1999 n=108	2001 n=174	2003 n=308	2005 n=345	2007 n=387	2009 n=353
Ja	79	85	97	98	96	96*
Nee	21	15	3	2	4	4
Totaal	100	100	100	100	100	0

Noot: * significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$

Moeite met handhaving

Tabel 3.16 Is het voor de ondernemingen moeilijk zich te houden aan een leeftijdsgrens van 16 jaar, in %

	Tabaksspeciaalzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=39	2001 n=46	2003 n=100	2005 n=100	2007 n=109	2009 n=99	1999 n=38	2001 n=46	2003 n=102	2005 n=99	2007 n=106	2009 n=100
Ja	64	61	55	48	44	33	42	74	47	53	51	48
Nee	36	39	45	52	56	67	58	26	53	48	49	52
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=32	2001 n=45	2003 n=100	2005 n=100	2007 n=104	2009 n=100	1999 n=36	2001 n=49	2003 n=98	2005 n=98	2007 n=109	2009 n=100
Ja	44	60	69	51	36	32	28	59	33	35	26	17
Nee	56	40	31	49	64	68	72	41	67	65	74	83
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Totaal					
	1999 n=145	2001 n=186	2003 n=400	2005 n=397	2007 n=428	2009 n=399
Ja	45	63	51	47	39	33
Nee	55	37	49	53	61	67
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: significant verschil 1999 en 2009, $p < 0,05$

Tabel 3.17 Zaken die het voor de ondernemingen moeilijk maken zich te houden aan een leeftijdsgrens van 16 jaar, in %*

	Tabaksspecialzaak						Levensmiddelenzaak					
	1999 n=25	2001 n=28	2003 n=55	2005 n=48	2007 n=47	2009 n=33	1999 n=16	2001 n=34	2003 n=48	2005 n=52	2007 n=53	2009 n=48
Personeel staat niet achter grens	0	4	2	0	6	0	0	15	0	0	11	4
Jongeren accepteren grens niet	20	14	7	6	9	9	6	12	4	12	13	4
Moeilijk te schatten	48	43	46	23	53	33 ^{..}	62	65	35	31	40	25 ^{..}
Moeilijk te controleren	24	25	6	0	2	18 ^{**}	19	32	8	0	9	6
Moeilijk vanwege automaatverkoop	4	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Niet voor eigen gebruik	12	0	11	2	4	12	12	0	10	0	2	8
Personeel in dezelfde leeftijdscategorie	0	0	0	0	2	0	0	9	6	4	13	15
Klanten bekend	0	11	6	4	0	6	6	3	2	2	2	2
Ouders aanwezig	0	0	7	2	0	9 ^{**}	0	0	6	2	0	10 ^{**}
Jong personeel vindt het moeilijk	0	0	0	0	0	0	6	0	2	6	4	4
Concurrentie	12	0	4	15	0	9 ^{**}	0	0	0	0	0	0
Geen identiteitsbewijs	4	0	6	2	0	3	6	9	2	2	0	6
Angst voor agressie	4	4	16	17	9	27 ^{*,**}	0	6	13	15	19	25 [*]
Drukte	0	0	2	6	0	0	0	3	0	8	0	0
Wederverstrekking	8	14	4	19	0	0	0	6	8	19	0	0
Krijgen het toch wel	12	0	2	4	0	0	6	0	0	6	0	0
Groep tegelijk	0	0	2	2	0	0	0	0	6	2	0	0
Valse pasjes/id	0	0	2	0	0	0	0	3	2	0	0	0
Ouders sturen kinderen	4	18	0	17	0	0	0	6	0	2	0	0
Anders	4	14	0	19	9	12	0	15	2	17	9	18

* meer dan één antwoord mogelijk, percentages sommeren daarom niet tot 100%

Noot: ^{*} en ^{..} significant verschil 1999 en 2009, p < 0,05

^{**} en ^{..} significant verschil 2007 en 2009, p < 0,05

Tabel 3.17 Zaken die het voor de ondernemingen moeilijk maken zich te houden aan een leeftijdsgrens van 16 jaar, in %* (vervolg)

	Pompstation						Horeca					
	1999 n=14	2001 n=27	2003 n=69	2005 n=51	2007 n=37	2009 n=32	1999 n=10	2001 n=29	2003 n=32	2005 n=34	2007 n=26	2009 n=17
Personeel staat niet achter grens	7	0	0	2	0	0	0	3	0	0	8	0
Jongeren accepteren grens niet	29	22	7	8	5	3	10	10	3	9	8	12
Moeilijk te schatten	57	63	51	49	70	31	80	48	38	28	42	18
Moeilijk te controleren	50	11	9	4	5	16	30	14	9	0	4	6
Moeilijk vanwege automaatverkoop	7	0	0	0	0	3	20	35	13	0	8	18
Niet voor eigen gebruik	0	0	9	2	11	6	0	0	6	0	0	12
Personeel in dezelfde leeftijdscategorie	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0
Klanten bekend	0	4	1	4	0	0	0	0	3	3	0	6
Ouders aanwezig	0	0	4	6	0	6	0	0	0	6	0	6
Jong personeel vindt het moeilijk	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0
Concurrentie	0	0	0	0	0	0	0	0	9	3	0	0
Geen identiteitsbewijs	0	0	4	2	0	0	0	3	6	3	4	0
Angst voor agressie	0	11	22	8	16	19	0	3	3	18	8	18
Drukke	0	0	4	14	0	13	0	0	6	27	0	0
Wederverstrekking	0	22	12	16	0	0	0	21	6	24	0	0
Krijgen het toch wel	7	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Groep tegelijk	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0
Valse pasjes/id	0	0	0	4	0	0	0	0	3	0	0	0
Ouders sturen kinderen	0	22	16	4	0	0	0	3	0	0	0	0
Anders	14	4	0	14	8	3	10	0	0	15	23	12

	Totaal					
	1999 n=65	2001 n=118	2003 n=204	2005 n=185	2007 n=163	2009 n=130
Personeel staat niet achter grens	2	6	1	1	7	2
Jongeren accepteren grens niet	17	14	6	9	9	6
Moeilijk te schatten	59	55	44	33	51	28
Moeilijk te controleren	29	21	8	1	6	12
Moeilijk vanwege automaatverkoop	6	8	2	0	1	3
Niet voor eigen gebruik	8	0	9	1	4	9
Personeel in dezelfde leeftijdscategorie	0	3	2	1	5	6
Klanten bekend	2	4	3	3	1	3
Ouders aanwezig	0	0	5	4	0	9
Jong personeel vindt het moeilijk	2	0	1	2	2	2
Concurrentie	5	0	3	4	0	2
Geen identiteitsbewijs	3	3	4	2	1	3
Angst voor agressie	2	6	15	14	13	23
Drukke	0	1	3	12	0	3
Wederverstrekking	3	15	8	18	0	0
Krijgen het toch wel	8	0	1	3	0	0
Groep tegelijk	0	0	2	2	0	1
Valse pasjes/id	0	1	2	1	0	0
Ouders sturen kinderen	2	12	5	6	0	0
Anders	6	8	1	16	11	12

Toegevoegde vragen 2001, 2003, 2005, 2007 en 2009

Tabel 3.18 Onderneming die let op leeftijd bij de verkoop van tabak aan jongeren, in %

	2001 n=189	2003 n=401	2005 n=398	2007 n=428	2009 n=402
Ja	87	96	99	100	100*
Nee	13	4	1	0	0
Totaal	100	100	100	100	100

Noot: * significant verschil 2001 en 2009, $p < 0,05$

Tabel 3.19 Vanaf welke leeftijd verkoopt u tabaksartikelen aan jongeren?, in %

	Tabaksspeciaalzaak					Levensmiddelenzaak				
	2001 n=44	2003 n=100	2005 n=100	2007 n=109	2009 n=ng	2001 n=46	2003 n=102	2005 n=100	2007 n=106	2009 n=ng
< 16 jaar	5	1	0	0	ng	2	0	0	0	ng
16 jaar	77	92	98	93	ng	87	92	91	93	ng
> 16 jaar	18	7	2	7	ng	11	8	9	7	ng
Totaal	100	100	100	100	ng	100	100	100	100	ng

	Pompstation					Horeca				
	2001 n=44	2003 n=101	2005 n=100	2007 n=104	2009 n=ng	2001 n=34	2003 n=98	2005 n=96	2007 n=109	2009 n=ng
< 16 jaar	2	1	0	0	ng	0	0	2	0	ng
16 jaar	91	92	96	96	ng	71	87	93	86	ng
> 16 jaar	7	7	4	4	ng	29	13	5	14	ng
Totaal	100	100	100	100	ng	100	100	100	100	ng

	Totaal				
	2001 n=168	2003 n=401	2005 n=396	2007 n=428	2009 n=ng
< 16 jaar	2	1	1	0	ng
16 jaar	82	91	94	92	ng
> 16 jaar	16	9	5	8	ng
Totaal	100	100	100	100	ng

Toegevoegde vragen 2003, 2005, 2007 en 2009

Tabel 3.20 Heeft u onlangs (duidelijke) instructies ontvangen over omgaan met de leeftijdsgrens? Zo ja, via welke informatiekanalen?, in %*

	Tabaksspecialzaak				Levensmiddelenzaak			
	2003 n=94	2005 n=100	2007 n=85	2009 n=100	2003 n=96	2005 n=100	2007 n=72	2009 n=100
Intercollegiaal	15	7	5	9	62	64	67	61
Tabakssector	51	3	36	24 ⁺	17	4	15	7
Eigen sector	80	78	72	36 ^{***}	51	14	43	37 ⁺
Overheid	11	0	0	5 ⁺⁺	2	3	1	12 ^{***}
Media	0	0	6	4 ⁺	0	3	3	6 ⁺
Anders	15	7	1	14 ⁺⁺	5	4	0	4

	Pompstation				Horeca			
	2003 n=94	2005 n=100	2007 n=61	2009 n=100	2003 n=65	2005 n=98	2007 n=37	2009 n=102
Intercollegiaal	52	38	33	29	5	1	3	2
Tabakssector	30	15	34	15 ^{***}	40	12	40	8 ^{***}
Eigen sector	37	28	67	35 ⁺	51	11	68	11 ^{***}
Overheid	19	5	2	8 ⁺	5	2	16	4 ⁺
Media	0	1	5	6 ⁺	0	0	3	8 ⁺
Anders	6	11	0	8 ⁺⁺	14	18	3	6

	Totaal			
	2003 n=349	2005 n=398	2007 n=255	2009 n=402
Intercollegiaal	36	28	29	25 ⁺
Tabakssector	34	9	31	13 ^{***}
Eigen sector	55	33	62	30 ^{***}
Overheid	9	3	3	8 ⁺⁺
Media	0	1	4	6 ⁺
Anders	5	10	1	8 ⁺⁺

* meer dan één antwoord mogelijk, percentages sommeren daarom niet tot 100%

Noot: ⁺ en ⁺ significant verschil 2003 en 2009, p < 0,05

⁺⁺ en ^{***} significant verschil 2007 en 2009, p < 0,05

Tabel 3.21 Heeft u binnen uw bedrijf een aanduiding met de leeftijdsgrens voor het verkopen van tabaksproducten?, in %

	Tabaksspecialzaak				Levensmiddelenzaak			
	2003 n=100	2005 n=100	2007 n=109	2009 n=100	2003 n=102	2005 n=100	2007 n=105	2009 n=100
Ja	88	94	96	93	99	99	98	100
Nee	12	6	4	7	1	1	2	0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

	Pompstation				Horeca			
	2003 n=101	2005 n=100	2007 n=104	2009 n=99	2003 n=98	2005 n=98	2007 n=109	2009 n=102
Ja	93	96	90	95	92	88	86	86
Nee	7	4	10	5	8	12	14	14
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

	Totaal			
	2003 n=401	2005 n=398	2007 n=427	2009 n=401
Ja	93	94	0	94
Nee	7	6	7	6
Totaal	100	100	100	100

Tabel 3.22 Is de automaat voorzien van een bepaald controlesysteem? Zo ja, welke?, in %*

	Tabaksspeciaalzaak				Levensmiddelenzaak			
	2003 n=3	2005 n=0	2007 n=0	2009 n=0	2003 n=2	2005 n=4	2007 n=0	2009 n=6
AGE-coin systeem	67	0	0	0	0	0	0	17
Duo-maat systeem	33	0	0	0	100	0	0	17
Anders	0	0	0	0	0	100	0	66

	Pompstation				Horeca			
	2003 n=0	2005 n=0	2007 n=0	2009 n=0	2003 n=31	2005 n=74	2007 n=76	2009 n=70
AGE-coin systeem	0	0	0	0	71	72	78	83
Duo-maat systeem	0	0	0	0	29	1	10	3
Anders	0	0	0	0	0	26	12	13

	Totaal			
	2003 n=36	2005 n=78	2007 n=76	2009 n=76
AGE-coin systeem	67	68	78	78
Duo-maat systeem	33	1	10	4
Anders	0	30	12	17

Noot: * en † significant verschil 2003 en 2009, $p < 0,05$

Tabel 3.23 Heeft u personeel dat jonger is dan 18 jaar en tabak aan klanten verkoopt?, in %

	Tabaksspeciaalzaak				Levensmiddelenzaak			
	2003 n=66	2005 n=66	2007 n=82	2009 n=82	2003 n=101	2005 n=95	2007 n=104	2009 n=99
Ja	32	24	21	15	58	59	61	61
Nee	68	76	79	85	42	41	39	39
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

	Pompstation				Horeca			
	2003 n=101	2005 n=100	2007 n=101	2009 n=98	2003 n=40	2005 n=84	2007 n=99	2009 n=87
Ja	11	6	20	9	37	33	29	22
Nee	89	94	80	91	63	67	71	78
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

	Totaal			
	2003 n=308	2005 n=345	2007 n=386	2009 n=366
Ja	34	31	34	27
Nee	66	69	66	73
Totaal	100	100	100	100

Noot: * significant verschil 2003 en 2009, $p < 0,05$

†† significant verschil 2007 en 2009, $p < 0,05$

3.4 Controlekans, detectiekans, sanctiekans en meldingskans

Tabel 3.24 Heeft u/uw personeel rechtstreeks zicht op de sigarettenautomaat of via een spiegel of camera?, in %

	Tabaksspeciaalzaak			Levensmiddelenzaak			Pompstation		
	2005 n=0	2007 n=0	2009 n=0	2005 n=4	2007 n=2	2009 n=9	2005 n=0	2007 n=0	2009 n=0
Rechtstreeks	0	0	0	100	100	100	0	0	0
Via spiegel	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Via camera	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Anders	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	0	0	0	100	100	0	0	0	0

	Horeca			Totaal		
	2005 n=71	2007 n=63	2009 n=61	2005 n=75	2007 n=65	2009 n=70
Rechtstreeks	83	95	92	84	95	93
Via spiegel	4	3	2	4	3	1
Via camera	1	2	7	1	2	6
Anders	11	0	0	11	0	0
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: * significant verschil 2005 en 2009, $p < 0,05$

Tabel 3.25 Is door de uitbreiding van de wet ID de leeftijdcontrole moeilijker of makkelijker geworden of maakt het geen verschil?, in %

	Tabaksspeciaalzaak			Levensmiddelenzaak			Pompstation		
	2005 n=100	2007 n=108	2009 n=98	2005 n=100	2007 n=105	2009 n=100	2005 n=100	2007 n=103	2009 n=97
Moeilijker geworden	12	6	7	3	3	8	5	5	7
gelijk gebleven	59	41	41*	47	39	26***	43	42	28***
Makkelijker geworden	28	53	51*	50	58	64*	52	53	64
Weet niet	1	0	1	0	0	2	0	0	1
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100

	Horeca			Totaal		
	2005 n=98	2007 n=107	2009 n=100	2005 n=398	2007 n=423	2009 n=395
Moeilijker geworden	10	6	2	8	5	6
gelijk gebleven	48	38	55**	49	40	37
Makkelijker geworden	35	56	42**	41	55	55*
Weet niet	7	0	1	2	0	1**
Totaal	100	100	100	100	100	100

Noot: * en ** significant verschil 2005 en 2009, $p < 0,05$

** en *** significant verschil 2007 en 2009, $p < 0,05$

